

Розділ I, де оповідається, хто такий був преславний ідальго Дон Кіхот з Ламанчі та як він жив

В Ламанчі, в одному селі, жив нещодавно один з тих ідальгів, що все майно їх — спис, старовинний щит, «миршава шкапина та швидкий гончак». Три чверті його прибутків йшло на їжу. Решту він витрачав на камзол з легкої тканини, оксамитові штани й такі самі туфлі — це було святкове вбрання. У буденні дні ідальго носив дешевший одяг, мав дома ключницю, а для роботи на дворі та в полі був у того хлопець.

«Мав наш ідальго років під п'ятдесят. Був він міцно збудований, сухорлявий, з обличчя худорлявий, вставав рано і дуже любив полювати».

Слід також зазначити, що цей ідальго все своє дозвілля присвячував читанню рицарських книжок, навіть забув про господарство. Цікавість і захоплення ідальго книжками дійшло до того, що він продав кілька десятин ріллі, щоб придбати рицарських книжок, яких вже дуже багато зібрав у будинку. Серед всіх книжок ні одна не сподобалась йому так, як твори славнозвісного Фелісіана Сільванського. Його проза та плутані вирази здавалися ідальгові перлинами, а найбільш, коли йому траплялося читати любовні листи та виклики до бою. Читаючи ці плутані фрази, бідолаха з'їхав з глузду і перестав спати, шукаючи в них змісту, якого не добрав би й не збагнув би сам Арістотель. Отак через безсоння та постійне читання він сушив собі мозок і збожеволів. Його фантазія виповнилася всім тим, що він вичитав з книжок — чаклунством, змаганнями, бійками, викликами до бою, ранами, любовними листами та різною нісенітницею. З часом він вирішив стати мандрівним рицарем, щоб збільшити свою славу і для користі рідного міста. Заради цього ідальго мусив подорожувати по всьому світу із зброєю та конем, шукати пригод і робити те, що, як він читав, повинні робити всі мандрівні рицарі: карати за різні кривди та потрапляти на різні небезпеки, щоб, перемагаючи їх, укрити своє ім'я вічною славою. Захопившись цими приємними думками, ідальго мерщій почав здійснювати те, чого весь час так жадав. Передусім він почистив панцер, який належав його предкам. Поладив шолом, зробивши з картону забрало та прикріпивши його до шишака. Потім ідальго вирішив випробувати шолом на міцність, вдаривши по ньому кілька разів мечем, і знищив усе, що майстрував цілий тиждень. Знов він почав ладнати шолом, підклавши зсередини кілька залізних смуг. Після цього наш славетний рицар вигадував чотири дні ім'я своєму коневі, бо ж немає рації, щоб кінь такого рицаря, мав якусь невідому назву. Отак обміркувавши, кінець-кінцем, назвав він коня Росінантом, бо це ім'я здавалося йому гучним і змістовним. Потім ідальго вирішив добрати й собі до вподоби ім'я. На ці розмірковування пішов ще тиждень, і, нарешті, він назвав себе дон Кіхотом. А потім до нового імені додав ще назву рідного краю. Отож він і назвав себе дон Кіхотом Ламанчським, що, як здавалося йому, вказувало на походження ідальго та вславляло б батьківщину. Почистивши зброю, зробивши шолом, назвавши коня, він зрозумів, що тепер йому треба тільки знайти даму серця і закохатися в неї, бо мандрівний рицар без кохання однаково, що дерево без листя. Дамою серця дон Кіхот обрав вродливу сільську дівчину Альдон-су Лоренсо, в яку колись був закоханий, але вона ніколи цього не знала й не помічала. їй саме й вирішив ідальго надати титул володарки своїх думок. Альдонсі Лоренсо ідальго теж добрав прізвище, яке б одночасно нагадувало ім'я принцеси чи значної дами. І назвав він її Дульсінеєю Тобоською (бо вона була родом з Тобоса).

Розділ II, де оповідається про перший виїзд завзятого Дон Кіхота із своїх володінь

Закінчивши всі приготування до рицарської подорожі, дон Кіхот не бажав відкладати далі здійснення своїх думок, Нікому не сказавши про наміри, він удосвіта убрався в панцер, сів на Росінанта, надів на голову погано збитий шолом, настроїв на руку щит, узяв списа і виїхав за ворота будинку, страшенно задоволений, що так вдало почав здійснювати свої бажання. Та не встиг дон Кіхот виїхати в поле, як він пригадав, що його не висвячено у рицарі. А тому за рицарськими законами, він не мав права піднести зброю на будь-якого рицаря. Ці думки мало не змусили дон Кіхота залишити свій намір, але під впливом божевілля він вирішив, що його висвятить перший, кого він зустріне. На щиті ж ідальго мріяв вибити гарний девіз, коли здійснить гідні подвиги. На цьому рицар заспокоївся і поїхав шляхом, який обрав навмання. Так дон Кіхот мандрував цілий день, а надвечір втомився і зголоднів разом з конем до смерті. Ідальго зупинився і почав роздивлятися

навкруги. Недалеко від шляху він помітив корчму і вирішив поїхати туди. Нашому шукачеві пригод, що думав, бачив і мріяв тільки за прикладом героїв улюблених книжок, корчма, як тільки він її побачив, стала нагадувати замок з чотирма баштами і з дахами з блискучого срібла. Також дон Кіхот сподівався зустріти тут і карлика, який повинен був подати сурмою знак, що до замку наблизився рицар. Та побачивши, що ніякого карлика тут нема, ідальго під'їхав до дверей корчми й помітив там двох дівчат, які видались йому вродливими панянками. Дівчата, побачивши озброєну щитом і списом людину, вкрай перелякалися й сховалися у корчму. Дон Кіхот, зрозумівши, що вони втекли з переляку, підняв своє паперове забрало і промовив до них ввічливо і спокійно: «Не тікайте, ваші милості, і не бійтеся ніякої кривди, бо правила рицарського ордену, до якого я належу, не дозволяють чинити її нікому, а надто таким значним паннам, як ви».

Дівчата не могли стримати сміху, почувши, що він називає їх паннами. Це розсердило дон Кіхота, ідальго назвав їх сміх безглуздом, але незвичайна постать рицаря лише збільшила посмішки дівчат. Потім вийшов корчмар, якого теж здивувала чудна постать дон Кіхота. Він запросив гостя пройти у корчму для відпочинку. Корчмар підтримав стремено дон Кіхотові, і той з великим зусиллям зліз з коня. Жінки, на яких дон Кіхот вже не сердився, почали роззброювати рицаря, але вони ніяк не могли зняти з нього шолома, прив'язаного круг шії стрічками. І тому ідальго залишився у ньому, нагадуючи найкумеднішу постать. Дон Кіхот Ламанчський відреккомендувався і попросив поїсти. Йому принесли рибу, яка була погано зварена та шматок цвілого хліба. Дуже смішно було дивитися, як їв рицар, бо з шоломом на голові і піднятим забралом він не міг покласти в рот жодного шматочка їжі. Тоді жінки почали його годувати, а корчмар напоїв дон Кіхота за допомогою очеретини. Він поклав один її кінець дон Кіхотові в рот, а в другий наливав вино. Ідальго терпляче зносив усе, щоб тільки не розірвати стрічок на шоломі. На цей час підійшов до корчми свинар і свиснув кілька разів у сопілку. Це остаточно переконало дон Кіхота, що він потрапив у якийсь розкішний замок.

Розділ III, де оповідається, яким потішним способом висвятився Дон Кіхот на рицаря

Схвильований думками, що він потрапив у замок, дон Кіхот, з'ївши швидко злиденну вечерю, покликав корчмаря і зачинився з ним у стайні. Він став перед корчмарем навколішки і попросив того не відмовляти йому у проханні. Дон Кіхот бажав, щоб завтра ранком його висвятили у рицарі. А цієї ночі ідальго вирішив нести почесну варту в каплиці замку. Корчмар був людиною хитруватою й здогадувався вже, що його пожилець, мабуть, з'їхав з глузду, але, щоб посміятися, погодився потурати вигадкам дон Кіхота. Отже, він сказав дон Кіхотові, що той потрапив саме туди, куди хотів. Змолоду, мовляв, він сам був мандрівним рицарем, шукав пригод, а зараз оселився в замку, приймаючи у себе мандрівних рицарів виключно через симпатію до них. Тоді корчмар повідомив гостя, що каплички в цьому замку немає, і варту дон Кіхот зможе відбувати в замковій подвір'ї, а зранку відбудеться церемонія висвячення ідальго у рицарі. Потім корчмар поцікавився, чи є у дон Кіхота гроші, а коли дізнався, що нема, то сказав, що всі мандрівні рицарі мали при собі про всяк випадок добре напханий гаманець. Потім він почав розповідати, що рицарі возили з собою завжди скриньку з лікувальною маззю для ран, а у деяких з них був чарівник, який їх лікував. На підставі цього корчмар радив дон Кіхотові не мандрувати надалі без грошей і без речей. Дон Кіхот обіцяв виконати його поради і дістав наказ стати на варту на великому подвір'ї. Зайшла ніч. Одному з погоничів у корчмі забажалося піти напувати худобу, але для цього треба було зняти з корита зброю ідальго. Побачивши, що погонич підходить до корита, дон Кіхот попередив його не торкатися зброї, бо той заплатить життям за своє зухвальство.

Погонич не звернув уваги на слова дон Кіхота, взяв зброю і кинув її у бік. Тоді наш мандрівний рицар звів очі до неба, звернувся думками до Дульсінеї, обіруч підніс спис і сильно ударив по голові погонича, що той аж упав на землю. Зробивши це, дон Кіхот підібрав зброю і почав знову спокійно нести варту. Трохи згодом, з наміром напувати мули підійшов другий погонич. Не встиг він зняти зброю з корита, як дон Кіхот, не кажучи ані слова, підніс спис і розколов голову погонича на чотири частини. На галас збіглися всі, хто був у корчмі і сам корчмар. Побачивши своїх поранених товаришів, погоничи почали здаля кидати каміння у ідальго, а той щосили захищався щитом, але не відходив від корита, охороняючи свою зброю. Корчмар у свою чергу голосно кричав, щоб погоничи дали спокій божевільному. Дон Кіхот кричав ще голосніше, називаючи погоничів віроломцями й

зрадниками, а господаря замка підлим і неблагородним. Дон Кіхот кричав так енергійно та мужньо, що нападники страшенно злякались і перестали кидати у нього каміння. Ідальго ж дозволив забрати поранених і вартував далі так само спокійно і непохитно. Корчмареві не подобалась поведінка дон Кіхота і він вирішив якнайшвидше висвятити його у рицарі. Корчмар підійшов до ідальго, попросив вибачення за грубіянство погоничів і сказав, що рицарю досить вже відбувати варту. Зараз же він проведе обряд висвячення дон Кіхота. «Господар замку» приніс якусь книгу, недогарок свічки, наказав ідальго стати на коліна. Він узяв у руки меч, ударив ним дон Кіхота по шиї і по плечах, промимрив під ніс, ніби молитву. Так корчмар скінчив нашвидку церемонію. Дон Кіхот осідлав Росінанта і поїхав чинити рицарські подвиги.

Розділ IV. Що приключилось нашому рицареві по виїзді з корчми (пригода з Андресом)

Висвячений на рицаря, дон Кіхот виїхав з корчми веселий та радісний. Він пригадав корчмареві поради про речі, які повинен мати при собі рицар: гроші та сорочки — і вирішив повернутися додому, щоб заpastися всім потрібним та взяти зброєносця. Він гадав узяти собі за зброєносця свого сусіду — бідного хлібороба, який, на його думку, був придатним виконувати ці обов'язки. Так міркуючи, він направив Росінанта до свого маєтку. Небагато проїхавши, дон Кіхот почув з гаю чийсь плач і вирішив заїхати туди, звідки долинали голоси. По кількох кроках, у гаю він побачив прив'язаного коло дуба хлопця років п'ятнадцяти, якого бив ременем кремезний селянин. Побачивши це, ідальго скрикнув розгніваним голосом: «Нечемний рицарю, сором битися з тим, хто не може оборонятися!» Селянин злякався постаті з силою зброї й увічливо відповів, що він б'є наймита **Андреса** за поганий догляд за отарою овець. А коли дон Кіхот дізнався, що селянин не платить хлопцю гроші за його працю, то присягнувся убити його на місці. Тоді ідальго наказав розв'язати Андреса і негайно сплатити йому борг. Селянин Хуан Альдудо почав пояснювати, що від загальної суми боргу треба відняти вартість трьох пар черевиків, що він дав хлопцеві, та за кровопускання під час хвороби Андреса. На його слова наш мандрівний рицар відповів: «...але хай черевики та кровопускання лишаються хлопцеві за побої, що він безвинно терпів од вас». Хуан Альдудо сказав, що обов'язково сплатить гроші наймиту дома, бо зараз з собою в нього нема і реалу. Дон Кіхот примусив селянина записатися рицарським орденом, попередив, що покарає того за невиконання обіцянок і поїхав далі. А коли дон Кіхот від'їхав від гаю, Хуан Альдудо схопив хлопця за руку, знов прив'язав до дуба і побив мало не до смерті. Ось як виправив несправедливість одважний дон Кіхот Ламанчський, який гадав, що щасливо і гідно розпочав свої рицарські подвиги.

Тим часом ідальго проїхав кілька миль і побачив купку людей. То були купці, з якими їхали їх слуги та погоничи. Ідальго зробив одразу мужній вигляд, наготовив спис, став посеред дороги, чекаючи, поки під'їдуть ці «мандрівні рицарі», як він гадав. Коли купці наблизились до дон Кіхота, він голосно сказав, щоб ті зупинились і визнали, що немає в світі кращої дівчини, як імператриця Ламанчі, незрівнянна Дульсьєша Тобоська. Почувши це й побачивши незвичайну постать зі зброєю, купці спинилися й одразу ж збагнули, що мають діло з божевільним. Один з них відповів ідальго, щоб той показав Дульсінею, і вони одразу без примусу визнають її прекрасною, навіть якщо вона на одне око крива, купці погодилися її вихвалити. Дон Кіхот образився на їх слова. «Ви заплатите за своє кохунство над великою красою».

З цими словами мандрівний рицар кинувся на них із списом роздратований і лютий, але кінь дон Кіхота посковзнувся і впав серед дороги, а його хазяїн ніяк не міг підвестися, бо заважала зброя. Тоді один з погоничів підійшов до бідолахи, поламав його спис і побив дон Кіхота. Купці поїхали далі, а ідальго ніяк не міг підвестися. Проте, він відчував себе щасливим, вважаючи, що саме такі пригоди трапляються з мандрівними рицарями.

Розділ V, де оповідається далі про злигодні нашого рицаря

В такому стані знайшов дон Кіхота один селянин, його сусіда на селі. Дон Кіхот, звичайно, визнав того за героя з рицарських романів і почав розповідати про свою долю так, як писалося в історії про маркіза Мантуанського й Балдуїна. Селянин здивувався цим нісенітницям, витер рицареві брудне обличчя і одразу впізнав свого сусіду. Він запитав ідальго, хто довів його до такого стану, але той відповідав на всі питання історіями з романів. Тоді селянин підняв дон Кіхота з землі, з великими труднощами посадив на свого осла, позбирав усю зброю і навіть уламки списа та поклав їх на Росінанта. Він узяв коня за повіддя, а осла за оброть і поїхав до села. Дон Кіхот їхав дуже задуманий

і час-від-часу «посилав до неба зітхання», що селянин аж запитав, що у того болить. Але його сусіда почав знов пригадувати історії з романів. Почувши купу безглузвих слів, селянин зрозумів, що ідальго з'їхав з глузду. Він прискорив ходу, щоб мерщій доїхати додому та позбутися дон Кіхота з його балаканиною. Дон Кіхот вирішив продовжити розмову з селянином і почав розповідати, що найславніші рицарські подвиги він робить заради Дульсінеї Тобоської. Отак розмовляючи, вони смерком доїхали до села і будинку ідальго. На той час у дон Кіхота були його приятелі — священник та цирульник, які бесідували з ключницею. Ключниця, вгледівши свого господаря, запитала у селянина, що трапилось. Тоді вона зробила висновок: «...його спантеличили оті клятві рицарські книжки...». Священник погодився з думками ключниці і сказав, що завтра же віддасть ці книжки під суд, де їх засудять спалити, щоб більше ні з ким не траплялось неприємностей через рицарські романи.

Дон Кіхота поклали на ліжку, оглянули і не знайшли ніяких ран, а він весь час твердив, що впав з Росінанта під час бою з десятьма найбільшими в світі велетнями. Коли ідальго заснув, священник докладно розпитав селянина, де той знайшов його товариша. Наступного ранку священник прийшов до дон Кіхота разом з цирульником Ніколасом.

Розділ VI. Про великий і цікавий огляд, що вчинили парох і цилюрник у книгозбірні нашого завзятого ідальго

Дон Кіхот іще спав. Священник попросив небогу дати йому ключі від помешкання, де були книги. Священник, цирульник, ключниця і небога увійшли до бібліотеки і знайшли там сто великих томів. Священник наказав цирульникові подавати книжку одну по одній, щоб, розглядаючи їх, вибрати ті, що не заслуговують огненої кари. Але небога і ключниця сказали, що треба викинути всі книжки на подвір'я і спалити. Та священник не згоджувався на це і хотів спершу прочитати хоч їх назви. Поки всі були в бібліотеці, дон Кіхот прокинувся і почав кликати: «Сюди, сюди, славне рицарство! Тут треба показати міць ваших славних рук, бо царедворці беруть гору в турнірі». Коли друзі прийшли до дон Кіхота, він уже встав із ліжка і, вигукуючи якісь безглузді слова, рубав і колов мечем направо й наліво. Його схопили й знову силоміць поклали на ліжку. Тоді дон Кіхот почав називати священника ім'ям одного з героїв рицарських книжок, розповідати про мандрівних рицарів. Той заспокоїв ідальго, а потім дон Кіхот поїв і міцно заснув. Цієї ж ночі ключниця спалила всі книжки. А священник і цирульник замурували приміщення бібліотеки так, щоб його не міг знайти їх хворий приятель. Через два дні дон Кіхот встав із ліжка і передусім пішов подивитися на свої книжки, але, не знайшовши приміщення бібліотеки, він почав мацати стіну, де раніше були двері. Через деякий час ідальго запитав у ключниці, де поділася бібліотека з книжками. Вона відповіла йому так, як домовилась з священником і цирульником, ніби прилетів чарівник Муньятон на змії, кричав, що напакостить у будинку, бо ворогує з власником бібліотеки. Дон Кіхот повірив ключниці і сказав: «Так воно і є... Це є вчений чарівник, мій запеклий ворог».

Розділ VII. Про другий виїзд нашого доброго рицаря Дон Кіхота з Ламанчі

Два тижні після цієї пригоди дон Кіхот не виявляв намірів повторювати свої божевільні вчинки. Але за цей час він встиг переконати свого сусіду Санчо Панса залишити родину і служити йому за зброєносця. Дон Кіхот пообіцяв Санчо Пансі призначити його губернатором одного з островів, який завоює ідальго під час мандрів. Потім наш мандрівний рицар продав деякі речі, щоб зібрати більше грошей у подорож, узяв сорочки і однієї ночі виїхав із зброєносцем з села. Санчо Панса ж прихопив з собою осла. Це він пояснював тим, що не міг довго ходити пішки. Санчо Панса і дон Кіхот ні з ким не попрощались і ранком були вже далеко від рідних країв.

Розділ VIII. Про велику перемогу, здобуту премудрим Дон Кіхотом у страшеному і неувяленному бою з вітряками, та про інші вікопомні події

Дон Кіхот і Санчо Панса побачили тридцять чи сорок вітряків, що стояли недалеко в полі. Дон Кіхот одразу сказав, що то велетні з величезними руками, з якими він зараз битиметься й усіх повбиває. Зброєносець почав пояснювати: «Придивіться краще, ваша милість,— сказав Санчо,— те, що вам здається велетнями, це звичайнісінькі вітряки, а їхні руки, як ви кажете,— то крила...». Але дон Кіхот його не послухав. Він стиснув шпорами боки Росінанта і кинувся на вітряки з галасом. «Не тікайте, підлі й гидкі створіння, бо на вас нагадає один тільки рицар».

На той час знявся вітерець, і крила вітряків почали рухатись. ідальго звернувся до сеньйори

Дульсінеї і попросив у неї допомоги в такій важкій пригоді. Тоді дон Кіхот під'їхав до вітряків і встромив спис у крило найближчого з них. Вітер зміцнів, дуже повернув крило і потрощив спис, а їздця разом із конем шпурнув геть у поле. Санчо Панса, під'їхавши на ослі, допоміг ідальго підвестися, бо той не в силі був ворухнутись через великий удар. Він посадив дон Кіхота на Росінанта, якому вітряки мало не скрутили ребра, і після цього вони рушили далі, прямуючи до Пуерта Лапіс, де, запевняв дон Кіхот, їм не бракуватиме різних пригод. Нашого рицаря турбувала втрата списа і він розповів зброєносцю історію, яку читав у романі. Один іспанський рицар Дієго Перес де Варга під час бою зламав меч і тоді він вивернув величезний дуб, чи то здоровенний дубовий сук, за допомогою якого зчинив багато подвигів. Дон Кіхот теж збирався тепер зламати дубовий сук і чинити далі подвиги. Вислухавши свого господаря, Санчо Панса сказав: «Я вірю всьому, що каже ваша милість... ..та я хотів би, щоб ваша милість скаржилася, коли їй щось болить. За себе можу сказати, що я скаржитимусь на найменший біль, якщо це не заборонено зброєносцям так, як рицарям».

І дон Кіхот не міг утримати сміху з приводу щирості Санчо. Ніч вони перебули під деревами. З гілки одного з дерев ідальго зробив спис. Він не спав цілу ніч, думаючи про сеньйору Дульсінею, на відміну від зброєносця, який міцно заснув. Наступного ранку рицар та його зброєносець поїхали до Пуерта Лапіс. Дон Кіхот попросив Санчо Пансо не намагатися допомагати йому у битвах з рицарями, на що той відповів: «...я не зламаю ваших наказів. Вдача у мене лагідна, і я ворог будь-яких втручань у будь-які суперечки або змагання. Правда, коли б мені довелося захищати себе самого, я не подивився б на ваші закони, бо й по-людському і по-божому кожен може захищатися від нападу».

Розділ IX, що оповідає про кінець і край дивовижного поєдинку між хоробрим біскайцем і завзятим ламанцем

Поки вони розмовляли, на шляху з'явилися два монахи-бенедиктинці, з масками проти пилу на обличчях і парасольками в руках. Трохи позаду їхала карета, оточена вершниками, а ще позаду йшли два погоничі. Як потім з'ясувалося, в кареті їхала біскайська дама, що їхала до свого чоловіка. Монахи подорожували окремо і цілком випадково зустрілися з нею в дорозі. Побачивши їх, дон Кіхот уявив собі, що монахи, то якісь чарівники, які везуть у кареті вкрадену принцесу. Дон Кіхот зупинився серед дороги і, коли монахи наблизились до нього, він сказав, щоб ті негайно звільнили вкрадену принцесу. Монахи почали пояснювати, хто вони насправді, але ідальго їм не повірив і наставив на одного з них спис. Бенедиктинець впав з переляку з мулу, а другий бенедиктинець почав тікати. Санчо Панса, побачивши, що монах лежить на землі, підбіг до того і заходився знімати з нього одяг, бо це була законна здобич дон Кіхота. На цей час до зброєносця під'їхали погоничі і побили його за непристойне поводження з монахом. Ідальго ж цього не бачив. Він стояв біля карети і пояснював сеньйориті, яка в ній сиділа, що жінка звільнена мандрівним рицарем дон Кіхотом Ламанцьким. На подяку за його вчинок, дон Кіхот просив сеньйориту поїхати до Тобоса до незрівнянної Дульсінеї Тобоської та розповісти про нього.

Один з вершників, що супроводжував даму, зрозумівши намір дон Кіхота повернути карету в іншому напрямку, під'їхав до нього і закричав: «Геть, рицарю, геть; бо я вб'ю тебе, якщо ти не даси нам їхати далі...». І вони почали битися. Решта вершників намагалися заспокоїти їх, та не могли нічого вдіяти. Тим часом ворог дон Кіхота ударив його мечем по плечу, а другий удар зірвав панцер з лівого боку ідальго. Але, ставши на стременах і націливши меча, наш мандрівний рицар ударив мечем вершника по голові так, що в того потекла кров з носа, з рота, з ушей і він упав. Дон Кіхот дивився на це цілком спокійно, зліз з коня, швидко підійшов до супротивника і грозився відтяти тому голову, якщо вершник не здасться. Тоді жінка, що сиділа в кареті почала благати ідальго помилувати її підлеглого. Дон Кіхот погодився, якщо «...цей рицар повинен обіцяти мені поїхати до Тобоса, з'явитися від мого імені до незрівнянної сеньйори Дульсінеї і здатися на її волю». І наполохана жінка пообіцяла йому виконати всі розпорядження.

Розділ X. Про втішні розмови, що провадив Дон Кіхот зі зброєносцем своїм Санчом Пансою

Тим часом Санчо Панса підвівся й пильно стежив за битвою. Побачивши, що вона скінчилась, він підбіг до дон Кіхота і почав благати подарувати йому острів, який ідальго здобув у цім страшнім бою. Але дон Кіхот відповів, що такі дорожні сутички мають наслідком не острови, а тільки розбиту голову. Він попросив трохи потерпіти Санчо Пансу, і тоді дон Кіхот призначить його не тільки на посаду губернатора, а й на вишу. Санчо дуже зрадів, допоміг господарю сісти на Росінанта, а сам сів на осла і поїхав за дон Кіхотом. Незабаром вони вїхали у лісок, що був поблизу. Зброєносець сказав, що їм краще десь заховатись, бо вершник, з яким бився його пан, може сповістити про цю пригоду Святе Братство. «Я не знаю нічого про вбивства, і сам я нікого не вбив за своє життя,— сказав Санчо,— але добре знаю, як поводитьсь Святе Братство з тими, хто б'ється на шляхах». Дон Кіхот заспокоїв його, бо він ніде не читав, щоб мандрівного рицаря судили, скільки б він не вчинив убивств. Тоді ідальго запитав, чи бачив його слуга кращого за нього рицаря. Чи читав у якій-небудь історії? Санчо відповів, що він не вміє читати, але такого відважного пана ніколи не бачив. «Тим часом я благаю вашу милість звернути вашу увагу на те, що з вашого вуха точиться багато крові». І дон Кіхот почав розповідати про рецепт бальзаму, яким можна вилікувати розрубану пополам людину. Санчо Панса почав благати ідальго дати йому цей рецепт, на якому можна заробити гроші. Ідальго попросив його зачекати, і тоді Санчо витяг з торбини ліки для розрубаного вуха пана. Коли дон Кіхот зняв з голови шолом і побачив його розбитим, він трохи не втратив розум, але потім заспокоївся, пообіцявши собі обов'язково здобути такий же у битві з яким-небудь рицарем.

Зброєносець на це відповів: «Подивіться ж, ваша милість,— цими шляхами їздять не озброєні люди, а самі погоничі мулів та візники, які не тільки не мають шолома, а й ніколи не чули про нього». Дон Кіхот же не хотів відмовлятихся від своїх намірів. Через деякий час вони сіли поїсти, а потім вирушити у пошуках замку, де можна б було переночувати та приготувати бальзам. Санчо спочатку турбувався, що з їжі в них тільки цибуля, сир та хліб, бо як можна годувати мандрівного рицаря таким злиденним обідом. Дон Кіхот сказав, що мандрівні рицарі взагалі можуть довго не їсти, бо здебільшого перебувають у лісах та пустелях, і зброєносець заспокоївся. Поївши, вони поїхали далі, але замість замку натрапили на халупу козопасів, де змушені були заночувати.

Розділ XI. Про те, як велося Дон Кіхотіві у козопасів

Дон Кіхот і Санчо Панса рушили своєю дорогою і вирішили заночувати в козопасів. Коли всі сіли вечеряти, Дон Кіхот посадив коло себе джуру і сказав: «...Ми будемо з тобою, ніби рівний з рівним: я, твій пан і приуроджений сеньйор, і ти, мій джура, будемо їсти з одної миски й пити з одного кубка, бо про мандроване рицарство можна сказати те саме, що про кохання — воно всіх рівняє».

Промова перед козопасами. Блаженний той час, щасливий той вік, що мудреці старожитні золотим прозвали - не тим, що золото, так високо в наш залізний вік ціноване, легко тоді здобувалось, а тим, що люди тогочасні не знали двох слів: моє й твоє. У ту священну добу все було гуртове; щоб собі поживку щоденного дістати, не треба було нікому особливо трудитися: простягни тільки руку до могутнього дуба, і він щедро пришанує тебе своїм стиглим, смаковитим овочем. Чисті криниці та ручаї бігучі давали всім досхочу погожої, прозорої води. В розколинах скель та в дуплах дерев закладали свої республіки мудрі й працьовиті бджоли, що всякій охочій руці постачали без жодної плати рясні здобутки солодких трудів своїх. Пишні коркові дуби люб'язно й безхитро скидали з себе широку й легеньку кору, аби люди могли вкривати хати свої, поставлені на нетесаних палях єдино для безпеки від неласкавості неба. Всюди тоді панували мир, лагода і приязнь. Тяжкий леміш кривого плуга не важився ще краяти й вивертати благословенних надер праматері нашої: вона без жодної насилу плідним своїм і безмежним лоном годувала, насищала і вдовольняла дітей, що в ту пору нею володіли. Невинні та вродливі пастушки ходили ще тоді горами-долами простоволосі, з заплетеними косами чи й так, а всієї одежі в них було, аби те прикрити, що веліла й велить прикривати честивість; не знали ще тоді тих окрас, що тепер, тих пурпурів, блаватів та витворних узорчатих єдвабів, хіба тільки лопушину зелену чи віночок плющевий, та в тих оздобах красували вони й лишали незгірше наших великих пань, що з цікавості пустої та безділля прибираються в не знать які витребеньки. Ніжні сердечні почуття висловлювались тоді так само просто й широко, як і виникали, не шукаючи пишних фраз, щоб ціну собі підбити. Брехня, омана й хитрощі не домішувались тоді до широї правди. Непохитно стояло правосуддя; безпечно од підкупництва й догодництва, що тепер так йому загрожують, так над ним довліють і тяжіють. Суддя не крутив іще

законом по своїй уподобі, бо, власне, нікого було судити та й нізачо. Дівчата, як я вже казав, ходили з цнотю своєю де хоча, без догляду й дозору, не сподіваючись ніякого лиха од чиєїсь хтивості чи сластоти, як же й губила котора віночок, то лише самохить і з доброї волі. Не так воно діється в наші осоружні часи, коли жодна з них не може бути безпечна, хоч сховай її і замкни в якомусь новому лабіринті на кшталт критського, бо пошесть любовна носиться в повітрі, промикається проклятими лестками крізь найменшу щілину й шпарину і зводить хоч яку неприступну. Щодалі світ усе більше злом і кривдою повнився, і для їх оборони заведено було мандроване рицарство, що має дівиць захищати, вдовиць опікати, всім сиротам і нужденним запомогу давати. До сього ж то ордену, братове козопаси, належу і я; спасибі вам, що ви мене й джуру мого так щиро привітали й пригостили. Хоч вед-луг права природнього всяк живущий повинен мандрованим рицарям добра зичити, однак ви вчинили теє, навіть закону сього не знаючи, прийняли мене й пришанували; за ту вашу велику ласку немалу складаю вам подяку.

Розділ XII. Що розповів пастух тим, хто був із Дон Кіхотом Розділ XIII, де завершується повість про Марселу і оповідається про інші події Розділ XIV, де наводяться розпачливі вірші небіжчика пастуха та оповідається про деякі неспогодані події

Надійшла звістка із села, де помер пастух Хризостом — багатий гідальго, який навчався в Саламінському університеті. Він і його товариш Амбросіо переодяглись у пастухів, аби ходити по пустельних місцях за Марселою, єдиною донькою багатого селянина. Ця красуня перебралася на пастушку і пішла із сільськими дівчатами пасти череду. Юнацтво навколишнє хмара-хмарою почало за нею по полях і лугах уганяти. Прохали-благали дівчину заміж іти, але вона про те й чути не хотіла. Хризостом так у Марселу закохався, що аж молився на неї. Тож і помер, як думали пастухи, від кохання. Уранці Дон Кіхот і Санчо Панса вирушили на похорони Хризостома. По дорозі вони зустріли невелике товариство. Один зі шляхтичів, Вівальдо, здивований обладунком Дона Кіхота, поцікавився, хто він такий. Дон Кіхот відповів, що він — мандрований рицар. Шляхтичі запросили його приєднатися до них, але Дон Кіхот сказав, що тимчасово не може їхати до Севільї, поки не очистить навколишні гори від розбійників і лиходіїв. Подорожні розпрощалися з рицарем і рушили далі.

Розділ XV, де оповідається про немилу пригоду, що сталася Дон Кіхотіві з недолюдками-янгуасцями

Переночувавши в хатині козопасів, дон Кіхот та його зброєносець заглибились у ліс. Проблукавши там понад дві години, вони опинились на лузі. Дон Кіхот і Санчо Панса злізли на землю, пустили Росінанта й осла пасти на розкішну пашу, а самі посідали снідати. Санчо не подбав про те, щоб стриножити Росінанта. Але випадок привів пастиць на цей луг табун галісійських коней, яких доглядали погоничі з Янгуеса. Трапилось так, що Росінантові захотілося порозва-житися з цими кіньми. Тоді погоничі табуна кинулись на того з палицями і побили Росінанта так, що той звалився ледве живий на землю. Дон Кіхот і Санчо, побачивши це, кинулись на янгуесців. Дон Кіхот ударив мечем першого, що нагодився під руку. Янгуесці, зрозумівши, що нападаючих тільки двоє, а їх багато, оточили ідальго і зброєносця та дуже побили. Перший опам'ятався Санчо, коли янгуесці вже втекли. Він попросив дон Кіхота дати йому лікувального бальзаму, але у пана його не було. Тоді дон Кіхот сказав, що не треба було такому рицарю як він битися з людьми, які не мають рицарського звання, і тому бог битв покарав їх. І на майбутнє ідальго зробив зауваження зброєносцю: надалі самому битися з простим людом. «А якщо на поміч їм стане який-небудь рицар, я захищу тебе усією силою моєї міцної руки». На це Санчо відповів, що він взагалі не збирається більше ні з ким зв'язуватися. Потім зброєносець на превелику силу підвівся з землі. Він посадив на осла дон Кіхота, який ледве ходив, прив'язав до осла Росінанта і, взявши осла за уздечку, пішов туди де повинен бути шлях. Доля вивела їх на шлях, а недалеко від нього Санчо Пансо побачив корчму. Санчо переконував, що то корчма, а його пан казав, що це не корчма, а замок. Вони довго сперечалися, поки не дійшли до воріт будинку.

Розділ XVI. Що сталось з завзятим гідальгом у корчмі, яка видалась йому замком. Розділ XVII, де оповідається про нові незлічені турбації, що спіткали премудрого Дон Кіхота і його бравого

джуру Санча Панса в корчмі, котру наш рицар собі на лихо вважав за замок

Побачивши дон Кіхота, що лежав упоперек на ослі, корчмар спитав Санчо, яке нещастя спіткало його, Санчо відповів, що рицар упав із скелі. Корчмариха була зроду жаліслива. Вона звеліла своїй дочці й служниці Маріторнес допомагати й лікувати дон Кіхота. Вони приготували йому дуже погане ліжко на горищі і почали обліплювати рани пораненого пластирями. Зброєносець попросив корчмариху і його полікувати, бо він так турбувався за господаря, що в самого заболіло тіло. Тоді служниця Маріторнес поцікавилась, як звуть цього рицаря. І поцікавилась, що ж воно таке мандрівний рицар? Санчо відповів: «Чи ви зараз жінки народилися, що не знаєте цього. Це така штука, яку то б'ють, то вона стає імператором». Прислухаючись уважно до цих розмов, дон Кіхот підвівся, сів на ліжку, взяв господарку корчми за руку і сказав, що та може вважати себе щасливою, бо дала пристановище в замку такій людині як він. «Зазначу тільки, що спогади про ваші послуги лишаться мені в пам'яті». Господарка, дочка і служниця здивовано слухали мандрівного рицаря і мало розуміли його слова. Вночі дон Кіхот прокинувся і почав звати Санчо. Коли Санчо прокинувся, ідальго попросив його сходити до корчмаря і взяти отцу, вина, солі та розмарину, щоб сьогодні ж зробити лікувальний бальзам. Санчо, у якого боліли всі кістки, через силу встав і пішов виконувати наказ пана. Корчмар дав усе, і Санчо поліз на горище до дон Кіхота, який, схопивши руками голову, скаржився на біль од ран. Ідальго узяв принесене, перемішав і варив, аж поки бальзам, на його думку, був готовий. Тоді він вирішив спершу спробувати на собі самому діяння цього чудесного бальзаму, випивши не менш як півлітра. І одразу ідальго стало погано, він «почав блювати», а потім заснув міцним сном. Проспавши понад три години, мандрівний рицар прокинувся бадьорий і почував себе цілком здоровим. Санчо Панса вважав за диво одужання свого пана і попросив дати йому решту бальзаму, якого лишилося ще чимало. Випивши, він стільки разів падав непритомний, що здавалося, ніби прийшла вже його остання година. Дон Кіхот, побачивши це, вирішив: «Мабуть, Санчо, таке лихо трапилося з тобою тому, що тебе ще не висвячено на рицаря, бо, пригадується мені, ця рідина корисна тільки для рицарів».

Зброєносець почував себе таким кволим, що не міг триматися на ногах, а дон Кіхот пожвавішав, вважав себе за здорового і бажав негайно їхати та шукати пригод. Виконуючи своє бажання, він осіддав Росінанта, допоміг Санчові одягтися, злізти на осла і, «підїхавши до рогу садиби, узяв собі за спис гостру ломаку, що стояла там».

Біля дверей корчми ідальго гукнув корчмаря: «Багато великих послуг зробили ви мені в своєму замку, сеньйоре коменданте, і я буду вдячний та зобов'язаний вам за них усе моє життя. ...Я можу віддячити вам, помстившись за вас над ким-небудь, хто насмілювався вчинити вам яку образу...». Корчмар відповів, що він сам зможе за себе помститися, а тепер дон Кіхот повинен заплатити за ночівлю у корчмі та корм для тварин. Ідальго дуже здивувався, що це корчма, а не замок, як він вважав. Він сказав, що платити не буде, бо цим зрадить звичаям мандрівних рицарів, які ніколи не платять ні за ночівлю, ні за інше, чим доводиться їм користуватися по корчмах. Дон Кіхот стиснув шпорами Росінанта і, розмахуючи ломакою, виїхав з корчми. Корчмар побачив, що гість поїхав не заплативши, і вирішив справити гроші з Санчо Панси. Але той сказав, що коли не схотів платити його пан, то він теж не буде. Тоді чотири чесальники вовни з Сеговії, троє галкарів з Кордови і два пройдисвіта з Севілії, які на той час були у корчмі, зняли Санчо з осла, поклали на ковдру і почали підкидати його з ковдри угору. Бідний Санчо так кричав, що його почув дон Кіхот. Ідальго повернув коня і галопом поскакав до корчми. Знайшовши ворота зачиненими, він поїхав кругом, шукаючи в'їзду, але, не доїхавши до задвірку, побачив, в яку погану гру грають з його зброєносцем. Дон Кіхот хотів злізти з коня на паркан, але не зміг, бо був дуже кволий. Потім нападники Санчо посадили його на осла й загорнули в плащ. Жаліслива Маріторнес визнала за потрібне дати зброєносцю кухоль води, але той попросив Маріторнес принести йому вина. Випивши, Санчо виїхав із корчми дуже задоволений, що нічого не заплатив. Щоправда, у корчмаря лишилась його торбинка, але схвильований Санчо навіть не помітив того.

Розділ XVIII (де оповідається про розмову, що Санчо Панса мав з дон Кіхотом, та про інші, варті уваги, пригоди (бій з отарою овець))

Санчо підїхав до свого пана такий заморений та знесилений, що не міг навіть правити ослом.

Дон Кіхот, побачивши його в такому стані, сказав, що він переконався у зачарованості корчми. Ідальго присягнувся своїм званням, що коли б йому пощастило злізти з коня, то він помстився б за товариша. Зброєносець відповів:

«Я помстився б і сам». Але Санчо Пансо стверджував головним чином те, що пригоди, яких вони шукають, приведуть кінець-кінцем до біди, «що ми не розберемо, де у нас права, а де ліва нога». «Знаю тільки, що відколи ми стали мандрівними рицарями, ми не перемогли ще ні в жодній битві, не рахуючи бою з вершником. Та й з нього ваша милість вийшли без половини вуха і без половини щита». Дон Кіхот не погоджувався з своїм зброєносцем, він вірив у користь рицарських мандрів і примушував терпіти Санчо. Тепер мрією ідальго було здобути меч, який перемагає всі чари. Розмовляючи так із своїм служником, дон Кіхот побачив на шляху, де вони їхали, велику куряву. Він вирішив, що то скаче величезне військо, яке складається з різних незліченних народів, Санчо попередив пана, що з іншого боку здійсмається така сама курява. І дон Кіхот надзвичайно зрадив, бо гадав про битву, яка, мабуть, відбудеться між двома військами, збившими цю куряву. А справді куряву цю зняли **дві великі отари овець та баранів**, що наближалися з обох країв шляху, але через пил не можна було роздивитися їх.

Дон Кіхот рішуче твердив, що це військо, і Санчо, нарешті, повірив йому. Вони вирішили допомогти одному з військ, в якому, на думку дон Кіхота, був славетний імператор Аліфанфарон. Дон Кіхот і Санчо Панса злізли на горбок, і ідальго почав розповідати про багатьох рицарів обох армій, яких він бачив у своїй уяві, описавши їх зброю, девізи та інші прикмети, що підказувало дон Кіхоту його ніколи небачене божевілля. Скільки провінцій він згадав, скільки назв націй, і все то були відомості, взяті з рицарських книжок. Санчо Панса пильно й мовчки прислухався до слів пана і раз-у-раз крутив головою в різні боки, приглядаючись, чи не побачить котрогось із тих рицарів. Не помітивши нікого, він сказав, що нікого не бачить і нічого не чує, окрім бекання овець.

«Страх охопив тебе, Санчо,— відповів дон Кіхот,— і не дає тобі ні чути, ні бачити нічого в справжньому вигляді... І коли ти так мекаєшся, то стань осторонь. Мене самого буде досить, щоб дати перемогу тій стороні, де я допомагатиму».

Кажучи так, він ударив шпорами Росінанта і блискавкою з'їхав з горбка, а Санчо тим часом гукав йому навздогін: «Верніться, ваша милість, сеньйоре дон Кіхот! Йй-богу, ви нападаєте на барани та вівці!... Яке божевілля!» Слова зброєносця не спинили дон Кіхота. Він урізався в середину отари й почав штрикати овець списом так відважно, наче разив своїх смертельних ворогів. Чабани, які йшли за отарою, кричали йому, щоб ідальго цього не робив, а побачивши, що їхні слова не впливають, почали кидати у дон Кіхота каміння з кулак завбільшки. Один з каміннів поламав нашому рицарю два ребра, а другий вибив кілька зубів та покалічив два пальці на руці. Почувши страшенний біль, дон Кіхот витяг пляшку і випив цілющого бальзаму, який він зробив у корчмі. Але обидва удари були такі міцні, що ідальго не втримався на коні і впав. Чабани думали, що вбили його, швидко зігнали докупи свої отари й зникли. Санчо тим часом стояв на горбку, дивлячись на безглузді вчинки свого пана, і проклинав час і місце, де доля звела їх. Потім він підійшов до дон Кіхота, який був у дуже поганому стані і сказав: «Хіба не казав я вам, сеньйоре дон Кіхот, що те, на що ви нападали, це тільки отари?». Але ідальго це заперечував і твердив, що його ворог — чарівник, який переслідує рицаря через заздрощі до слави, яку б він здобув у цій битві, обернув військо на отари овець. Через деякий час дон Кіхот попросив зброєносця подивитися, скількох зубів у нього бракує. Саме в цей час, коли Санчо рахував зуби, бальзам подіяв на шлунок пана, і він облював зброєносця. Санчо відповідно стало теж погано і його знудило прямо на дон Кіхота «...і обидва вони зробилися поцяцьковані». Санчо Пансо побіг до осла, щоб узяти з торбинок чим витертися, але не знайшовши торбинок, він трохи не збожеволів. Тоді зброєносець прокляв себе і вирішив покинути свого пана й повернутися додому.

Тим часом дон Кіхот підвівся, побачив, що його товариш сумний, і сказав: «...Всі бурі, які ми перебули, запорука того, що швидко розгодиниться, і справи наші покращають. Не можливо, щоб лихо чи добро тривало занадто довго». А дізнавшись, що їх торбинки зникли, дон Кіхот засумував, бо дуже хотів їсти. І вони вирішили поїхати пошукати помешкання, де можна було відпочити і поїсти. На цей раз дон Кіхот доручив шукати помешкання Санчо Пансі, в якому нема ні примар, ні зачарованих маврів.

Розділ XIX. Про мудрі Санчові розмови з паном, про притичину з мерцем та про інші немалозначні події (зустріч з мерцем)

— Здається мені, добродію, що всі лихі пригоди, які випали нам цими днями, то кара за гріх, що ви, ваша милість, учинили проти закону свого лицарського, бо не додержали клятви, що не будете їсти хліба за столом, ані до принцеси не пригортатись і ще там чогось не робити, поки не добудете в когось шолома отого мавра — Мандрила, чи як його? - Ти маєш повну рацію, Санчо, — відповів Дон Кіхот, — правду кажучи, воно якось вилетіло мені з голови. І май на увазі: ота okazія з ковдрою прилучилась тобі саме через те, що ти не нагадав мені своєчасно про ту клятву. Та нічого, я се діло якось надолужу, бо за рицарськими регулами на все можна знайти спосіб. Їдуть вони так, розмовляють, аж тут і ніч їх серед шляху спостигла, а пристановища якогось ніде ані сліду, та ще й голодом обидва намлілися, бо, як торби одбігли, то лишилися без харчів і припасу. Ще й гірше лихо: сталася їм пригода, і то не вигадана вже, а таки справжнісінька, правдива. Аж бачать -попереду на шляху *вогнів сила-силенна проти них пливе*. Безперечно, Санчо, це з усіх пригод найбільша і найнебезпечніша: отут доведеться мені всю свою силу і всю одвагу показати! От стали вони трохи на узбіч і знов давай придивлятися, що то за блудні вогні такі, аж бачать — *сунуть поторочі якісь в білих балахонах*, та такі страшніючі на вид, що Санчо Панса зразу отерп увесь і задзвонив зубами, мов пропасниця його трусилася; того тусу й того дзвону ще більше стало, як вони виразніше тих потороч побачили: було їх душ двадцять, і їхали всі верхи з налахтючими смолоскипами в руках, за ними несено мари погребові в чорному крeпі, а за марами знов шість вершників у довгому жалобному одінні, що мало не до копит їхніх мулів сягало, а що то були не коні, знати було з повільної ходи. Ті, що в балахонах, мурмотали щось собі стиха жалібними, плачливими голосами. Дон Кіхоту здалося, що ця пригода живцем із його романів узята: на тих ношах несуть, безперечно, якогось тяжко пораненого або вбитого рицаря, і саме йому, Дон Кіхоту, судилось за того рицаря відомстити. Не довго думавши, він наставив списа і спитав, хто вони, кого несуть на марах. Та білобалахонники відповідати не схотіли. Тоді Дон Кіхот наставив не вагаючись списа і, кинувшись на якогось вершника в жалобному вбранні, поранив його і вибив із сідла, а тоді на супутників його вдарив. Усі ті балахонники, люди полохливі й неоружні, покинули бойовище без жодного опору й махнули по полю врзпорощ із смолоскипами своїми. А ті, що були в жалобі, позаплутувались у хламидах своїх і сутанах, що й повернутись не могли; Дон Кіхот набив їх усіх, і вони теж мусили хоч-не-хоч відступити, бо гадали, що то не чоловік, а якийсь некельник налетів на них, щоб мерця порвати. Один з супроводжуючих розповів, що він з міста Баеси з *одинадцятьма іншими духовними супроводили до міста Сеговії останки одного шляхтича, що помер у Баесі і там був похований. Вони перевозили його до Сеговії, звідки він походить і де міститься його родова усипальня*. Дон Кіхот був вражений, чому вони не пояснили йому цього. «Ви всі їхали нічною добою з палахтючими смолоскипами, у тих своїх балахонах та хламидах жалобних, ще й мурмотали щось собі під носа — мимохіть подумаєш, що то якась нечиста сила чи з того світу марюки. Дон Кіхот спитав у Санча, з якої то речі він назвав його Рицарем Сумного Образу: не коли, а саме тепер. Відповідь Санчо: Дивився я оце на вас при світлі смолоскипа, що забрав той бідолаха, та й прикмітив, який у вас вид мізерний, що аж сумно глянути; зроду ніде такого не бачив. Може, воно того, що в бою стомились, а може, що зубів не стало. Засміявся Дон Кіхот, проте вирішив залишити за собою те ймення і при нагоді замовити відповідне зображення на щиті або на панцері.

Розділ XX. Про небачену й нечувану пригоду, з якої найславетніший рицар у світі не вийшов би так щасливо, як премудрий Дон Кіхот з Ламанчі

Дон Кіхот з Санчо Пансою зайшли в ліс і вирішили перночувати, та враз почули якісь розмірені удари і ще неначе брязкіт кайданів чи залізничя якого. Дон Кіхот відразу хотів йти на звук, щоб вступити в бій з чародіями. Санчо заплутав ноги Росинанта, щоб господар нікуди вночі не йшов. Дон Кіхот, побачивши, що кінь не може йти, вирішив почекати до ранку. Зранку вони дійшли до галявини, де побачили причину того звуку. То були шість ступарів валюші, що то сукно валяють; своїми мірними ударами вони й справляли весь той гармидер

Розділ XXI, де оповідається про знаому пригоду з Мамбріновим шоломом та про здобуття сього многоцінного трофея, а також про інші події, що сталися з нашим незвитяжним рицарем

Незабаром дон Кіхот побачив вершника, що мав на голові щось блискуче, і, звернувшись до Санчо, сказав, ніби немає несправедливих приказок. Так, наприклад, приказка, де сказано, що коли зачиняються одні двері, у ту ж мить і на тому ж місці відчиняються другі. Отже, коли рицар чекав нової пригоди, йому здалося, що у вершника на голові шолом Мамбріна, який так хотів здобути дон Кіхот. Санчо Панса почав попереджувати пана, щоб той знов не помилився, але дон Кіхот відповів: «Як я можу помилитися, зрадливий боягузе?» Насправді ж, і кінь, і шолом, які вбачалися дон Кіхотові, були ось чим. В цих місцях було невелике село, в якому не було ні аптеки, ні цирульника. Цього дня цирульнику, який жив у сусідньому селі, довелося їхати туди, щоб пустити кров одному хворому, а декому поголити бороду, і тому він віз із собою мідний таз для гоління. Але пішов дощ, і цирульник, прикриваючи свій новий бриль, одяг на голову добре вичищений таз. Коли бідний цирульник під'їхав ближче, дон Кіхот наставив на нього свій спис і пустив щодуху Росінанта. Цирульник злякався, впав з мула на землю, а потім швидко підвівся і почав тікати, прудкіш за лань. Таз він покинув на землі і цим задовольнив дон Кіхота. Ідальго звелів Санчо піднести «шолом», а той, узявши його в руки, сказав, що це звичайний таз і коштує зовсім недорого.

Наш рицар одразу надів таз на голову і, повертаючи його з боку на бік, почав шукати забрало. Не знайшовши забрало, він вирішив, що зачарований шолом потрапив, мабуть, до рук людини, яка не могла зрозуміти його призначення. А збагнувши, що шолом із чистого золота, ця людина розтопила його і зробила з однієї половини таз, а другу забрала собі, як цінність. Так розмірковував дон Кіхот і бажав у першому ж селі знайти коваля, який би виправив таз на шолом. «А тим часом я носитиму його, як буде змога, бо що-небудь краще, ніж нічого». Його роздуми перервав зброєносець, який поцікавився, що вони будуть робити з мулом цирульника. Дон Кіхот відповів, що осла вони залишать, бо рицарі ніколи не мали звички грабувати. Тоді Санчо попросив перемінити зброю. Він хотів забрати зброю з осла цирульника і почепити її на свого, і дон Кіхот на це погодився. Санчо, діставши дозвіл, негайно ж скористався, ним і прибрав осла «як лялечку». Після цього вони доїли решту харчів, попили води з струмка і поїхали далі.

Розділ XXII. Як Дон Кіхот звільнив багатьох бездоляників, яких силоміць вели туди, куди вони не хотіли йти

Дон Кіхот підвів очі й побачив, що шляхом ідуть чоловік з дванадцять, зв'язані великим залізним ланцюгом. Поруч них їхало два вершники, озброєні рушницями, а двоє йшли пішки, з мечами та шпагами. Санчо Панса, помітивши їх, сказав, що то каторжники, королівські раби, які йдуть на галерну роботу. Вислухавши Санчо, дон Кіхот вирішив, що натрапив на нову пригоду — нищити неволю та допомагати страдникам. Тим часом низка галерників наблизилась, і дон Кіхот якнайбагородніше попросив конвойних розповісти про долю цих людей. Один з конвойних відповів, що в нього є копії вироків про кожного з каторжників, але зараз немає часу спинятися і читати їх. І він дозволив ідальго самому поцікавитися життям ув'язнених. Діставши такий дозвіл, дон Кіхот під'їхав до галерників і спитав першого з них, за які гріхи опинився він у такому поганому стані. Той відповів, що через кохання. Рицар дуже здивувався, бо як можна за кохання засуджувати. Тоді галерний пояснив, що закохався в кіш, напханий білизною, і вкрав його. Саме за це його побили і дали три роки галер. Те саме спитав ідальго і у другого галерника, але той не промовив жодного слова, такий він був сумний. Замість нього відповів інший: «Він сеньйоре, іде через канарку, тобто за музику й співи». Тоді один з конвоїрів пояснив, що цього грішника катовано і він признався в своїх злочинах, що крав худобу. Від третього ув'язненого дон Кіхот дізнався, що його звинуватили у крадіжці грошей, а четвертий, на запитання про причину його лиха, відповів слізьми й не міг вимовити й слова. Позад усіх ішов чоловік років тридцяти. Його було прикуто до ланцюга не так, як інших. Довжелезний ланцюг обкручував йому все тіло, а на шиї було два нашійники. Дон Кіхот запитав, чому його закуто так, як нікого іншого. «Бо він сам заподіяв більше злочинів, ніж уся решта вкупі,— відповів конвойний...— Досить сказати, що цей добряга — відомий Хінес де Пасамонте». Потім конвойний розповів, що цей злочинець написав свою історію від народження до останнього заслання на галери, бо вже не один раз був заарештований. Коли Хінес де Пасамонте почав сперечатися з комісаром, той хотів ударити його жезлом, але дон Кіхот став між ними і попросив не ображати галерника. Порозмірковувавши, наш рицар вирішив допомогти тим, хто цього потребує та

кого пригноблюють володарі світу цього. Він попросив сеньйорів конвойних і комісара розкувати галерників і відпустити, бо вони нічого не зробили їм поганого. Дон Кіхоту відмовили, і тоді він так раптово кинувся на комісара, що той не встиг захиститися і впав на землю, тяжко поранений мечем. Решта конвойних спочатку збентежилася, а потім підбігла до ідальго з шпагами та мечами. Але на цей час на допомогу дон Кіхоту приспіли галерники, які, скориставшись випадком, розірвали ланцюги і визволились. Незабаром на бойовищі не лишилося жодного конвойного, бо вони втекли. Санчо ж дуже хвилювався, що вершники повідомлять про цей випадок Святе Братство, і ті почнуть шукати злочинців. І тому Санчо Панса попросив свого пана якнайшвидше сховатися в горах, що були неподалік.

Дон Кіхот погодився, але перед від'їздом покликав галерників. Він попросив їх на подяку за визволення сходити в ланцюгах до сеньйори Дульсінеї і розповісти їй про Рицаря Сумного Образу (так він назвав себе) та цю пригоду. Відповідаючи за всіх, Хінес де Пасамонте сказав, що це є неможливим, бо їх може зловити Святе Братство. Дон Кіхот почав ляяти каторжників. А Пасамонте, що взагалі був не дуже терплячий на вдачу, а крім того здогадувався вже, що в голові у рицаря не все гаразд, почувши образливі слова, почав зі своїми товаришами кидати у дон Кіхота каміння. Кілька камінців міцно вдарили ідальго, і він упав на землю. Одразу ж до нього підскочив студент-каторжник, схопив таз з голови рицаря і вдарив ним спочатку по спині дон Кіхота, а потім кілька разів кинув таз об землю. Галерники зняли з нашого рицаря кафтан, а у Санчо одібрали плащ і втекли, щоб уникнути зустрічі із Святим Братством.

Розділ XXIII. Про те, що спіткалось славетному Дон Кіхоту в горах Моренських, себто про одну з найхімерніших пригод, що оповідається в сій правдомовній історії

Бачивши себе в такому поганому стані, дон Кіхот вирішив, що ніколи більше не робитиме добро негідникам й використає цей досвід надалі. Санчо ж попросив пана скоріше поїхати в гори, бо Святе Братство не дуже церемониться з рицарями. «Ти зроду боягуз, Санчо,— сказав дон Кіхот.— Але щоб ти не називав мене впертим, я зроблю, як ти радиш». Дон Кіхот не сперечався далі, і вони поїхали до гір, що височіли неподалік. Санчо гадав перейти всю Сієрра-Морену й переховатися, кілька днів у Пізі або Альмодоварі дель Кампо. Тим паче, що весь харч залишився цілий, бо каторжники його чомусь не забрали. Але доля влаштувала так, що славетний шахрай і злодій Хінес де Пасамонте теж переховувався в тих горах, бо не хотів натрапити на Святе Братство. Він непомітно вистежив нашого рицаря й зброєносця, зачекав поки вони поснуть і вкрав осла Санчо Панси. Ранком Санчо прокинувся і, побачивши, що осла нема, почав плакати. Дон Кіхот, дізнавшись про причину сліз, заспокоїв Санчо обіцянкою дати йому вексель на трьох ослят, що лишилися у ідальго дома. Дон Кіхот, в'їхавши в гори, надзвичайно зрадив, бо ці місця здавалися йому найпридатнішими для пригод. Він пригадував різні чудові події, що траплялися мандрівним рицарям у таких відлюдних місцях. А Санчо Панса йшов слідом за своїм паном, нав'ючений усім, що мав везти на собі осел, і потихеньку їв їжу з лантуха. Отак ідучи, Санчо зупинився і побачив, що його пан силкується підняти з землі якийсь пакунок. Дон Кіхот підіймав кінчиком списа сидельну подушку, до якої був прив'язаний чемодан. Годі він наказав зброєносцю оглянути речі. Санчо Панса зробив це дуже швидко і знайшов у чемодані білизну, гроші та розкішну записну книжку. Книжку дон Кіхот узяв собі, а гроші віддав Санчові, а потім висловив думку, що цими горами, мабуть, проходив якийсь подорожній, на якого напали й убили розбійники. Дон Кіхот розгорнув записну книжечку і знайшов у ній вірші та кілька листів. Рицареві Сумного Образу дуже кортіло дізнатися, хто був господарем чемодана, бо з віршів та листів, з золотих монет та гарних сорочок, які вони знайшли, то мав бути пан.

Отак розмірковуючи, він на вершині одного горбка побачив чоловіка, який надзвичайно спритно стрибає між кущами з прискалка на прискалок. Чоловік здавався голим, з густою, чорною бородою, з довгим скуповдженим волоссям. І дон Кіхот вирішив знайти цю людину, бо вважав її господарем сидла й чемодана. Ідальго наказав Санчові обійти скелю з одного боку, а сам хотів об'їхати її з протилежного, щоб натрапити на незнайомця. Але зброєносець злякався і відмовився, сказавши, що сам нікуди не піде. Та й якщо вони знайдуть того, кому належать гроші, їх доведеться повернути, а Санчо цього не бажав. Але дон Кіхот обов'язково вирішив здійснити свої наміри, і вони разом об'їхали частину гори і натрапили на тіло померлого мула, якого вже подзюбали круки.

Оглядаючи мула, рицар і зброєносець почули посвист і з боку побачили черідку кіз, а слідом за козами на вершині гори з'явився й козопас. Пастух зійшов у низ і сказав, що вони розглядають мула, який лежить у яру вже півроку, і запитав, чи не зустрічався їм хазяїн цієї тварини. «Ми не зустрічали нікого,—відповів дон Кіхот,—але неподалеко звідси знайшли сідельну подушку й чемодан».

І козопас розповів, що з півроку тому, до чабанської халупи під'їхав на цьому мулі, якого знайшов дон Кіхот, юнак з чемоданом та сідлом, вже знайомими нашому рицарю. Він запитав, де в цих горах найвідлюдніше місце, а коли дізнався, повернув мула і поїхав, куди йому показали. Відтоді його не бачили, якщо не враховувати, що кілька днів тому він вибіг на дорогу, якою йшов один з пастухів і побив того, забравши їжу. Тоді козопаси, довідавшись про цей випадок, пішли шукати юнака і знайшли в дупліні товстого дуба. Вони сказали, щоб він не грабував пастухів, а якщо хлопцю щось потрібко, то хай краще попросе. Юнак перепросив за свій напад і обіцяв надалі нікого не кривдити. Але раптом він спинився, немов занімів, довгий час дивився в землю, стискував губи і супив брови, а потім так гнівно підбіг до одного з пастухів і почав його бити, кусати. Козопаси не без труднощів визволили товариша, а божевільний вмить зник.

Дон Кіхот здивовано вислухав козопасове оповідання. Тепер він ще більше захотів дізнатися, хто той нещасний, і ще раз вирішив шукати його по всіх горах. Та доля зробила краще. Тієї ж хвилини з однієї розколини в скелі вийшов юнак, якого вони шукали. Підійшовши ближче, юнак чемно їх привітав. Дон Кіхот обняв юнака, а той, звільнившись з обійм, пильно придивлявся до нього. Нарешті, юнак заговорив.

Розділ XXIV, де продовжується розповідь про пригоду в горах Моренських

Він сказав, що вдячний за ознаки прихильності, з якими звернувся до нього дон Кіхот, і хотів би віддячити за це. Ідальго відповів, що все чого він хоче, тільки дізнатися від юнака, чи не можна знайти ліків проти горя, яке примушує його проводити таке незвичайне життя.

«Якщо ж ваше нещастя з числа тих, що зачинають двері перед будь-якою втіхою, то я гадав допомогти вам, плачучи та сумуючи разом із вами, бо в нещасті розважає і співчуття». Дон Кіхот засвідчився орденом мандрівного рицаря, що служитиме хлопцю все життя, якщо той розповість про свої проблеми. У відповідь юнак попросив що-небудь поїсти. Санчо одразу ж дістав їжу з мішка, і незнайомиць так швидко все з'їв, що ніхто й не помітив. Поївши, він запросив дон Кіхота, Санчо й козопаса піти слідом за ним. Вони вийшли на пасовище, де сіли і почали слухати розповідь юнака. Але юнак попе-редив, щоб розповідь не уривали, «бо як тільки ви це зробите, я зразу ж скінчу там, де ви спините».

Звали хлопця Карденію, а батьківщиною його було одне з найкращих міст Андалузії. Походив Карденію із знатного роду. У тім самім місті жила й Люсінда, яку він дуже кохав. Люсінда теж була заможного роду і з щирістю кохала Карденію. Їх кохання було відомо батькам, які не заперечували шлюб дітей, коли ті підростуть. З часом Карденію попросив батька Люсінди віддати її за юнака, і той погодився. Коли ж хлопець пішов розповісти своєму батькові про свої наміри, той дав Карденію прочитати листа. В ньому писалося, що герцог Рікардо, один з найзнач-ніших грандів у Іспанії, просить відрядити Карденію до нього. Рікардо хотів, щоб Карденію був за товариша його сину.

Батько Карденію сказав, що син змушений виконувати волю герцога. Настав день від'їзду. Юнак попрощався з коханою, а її батька попросив зачекати кілька днів і не заручати ні з ким Люсінду. Карденію справді став гарним товаришем Фернандо — сину герцога. Одного разу дон Фернандо висловив бажання з'їздити у гості до Карденію. Почувши це, юнак зрадів і визнав цей план чудовим, бо він давав можливість побачитися з Люсіндою. Приїхавши до них, Фернандо виявив бажання познайомитися з дівчиною, яку так вихваляв товариш. Коли він її побачив, то одразу закохався у вроду Люсінди. Одного разу Люсінда попросила коханого прислати їй один з рицарських романів.

На цьому розповідь юнака перервав дон Кіхот. Він сказав, якби Карденію одразу розповів про зацікавленість сеньйори Люсінди рицарськими романами, то не треба б було інших доказів, щоб довести її гарний розум. Поки дон Кіхот казав це, Карденію сидів, схиливши голову на груди і, мабуть, поринув у задуму. Але через деякий час він підвів голову й сказав: «Я не можу позбутися думки, і ніхто в світі не допоможе мені в цьому — та й дурень буде той, хто гадає інакше — а саме,

що цей пройдисвіт Єлісабет був коханцем королеви Мадасіми». На його слова ідальго розгнівано відповів, що хто так гадає, той «великий паскудник». Він так захищав королеву, немов вона була його справжня дружина. Карденіо пильно подивився на дон Кіхота і, почувши, що його назвали ганебним словом, кинув у груди ідальго камінь, і той впав навznak. Карденіо побив і Санчо Пансо з козопасом, а сам спокійно пішов у гори.

Розділ XXV, де оповідається про дивні речі, які приключились хороброму рицареві з Ламанчі в Моренських горах, та про покуту, що він собі накинув, наслідуючи Милосума

Попрощавшись з козопасом і знову сівши на Росінанта, дон Кіхот звелів Санчові йти слідом за собою, що той виконав дуже неохоче. Вони зайшли до найбільш непролазної частини гір. Тоді зброєносець сказав, навіщо їм потрібно шукати Карденіо, який їх може убити. Але дон Кіхот відповів, що в ці місця його тягне не так бажання знайти того божевільного, як жадоба вчинити тут подвиг, який увічнить його ім'я та славу по всій землі. І цей подвиг залежить головним чином від дбайливості його зброєносця, бо коли Санчо хутко повернеться звідти, куди хоче послати його пан, то обов'язково почнеться слава дон Кіхота. Ідальго почав розповідати про найкращого з мандрівних рицарів — Амадіса Гальського, від вчинків котрого він хотів перейняти досвід. Один з випадків, де цей рицар яскраво виявив розважливість, здібності, відвагу, терпіння, було його добровільне відлюдництво. Тобто дон Кіхот вирішив теж наслідувати Амадіса і зробитися відлюдником, удаючи, ніби він з'їхав з глузду, впав у розпач і розлютувався. На його слова Санчо зауважив, що деякі рицарі робили таке безглуздя, бо їх спонукала до цього жіноча зрада. А яка ж причина була у його пана?

«В тім то й річ,— відповів дон Кіхот,— і в тім то й полягає краса мого вчинку. Не великі заслуги й честь, коли рицар збожеволіє з причини; інша справа — з'їхати з глузду без ніяких підстав». Отже, дон Кіхот наказав Санчо не відмовляти його від наслідування такого незвичайного рицарського зразка і підкреслив, що залишиться божевільним доти, поки зброєносець не привезе відповідь на лист, який наш рицар гадав надіслати з ним до Дульсінеї. «І коли відповідь буде така, яка, на мою думку, мусить бути, я зречуся своїх дурниць і каяття, інакше ж насправді збожеволію й не почуватиму нічого».

Потім дон Кіхот поцікавився, чи добре Санчо оберігає шолом Мамбріна. Той відповів, що він більше не може терпіти вигадки пана про рицарство, здобування якихось королівств, і в загалі, то не шолом, а найзвичайнісінький таз для гоління, Дон Кіхот не образився, він тільки зрозумів, що його зброєносець має найдурніший розум із усіх зброєносців у світі. Розмовляючи так, вони підійшли до підосви високої гори. Під нею біг струмочок, а скрізь було багато дерев і чимало квіток та рослин. Це місце вибрав для спокути Рицар Сумного Образу. Він зліз з Росінанта, одразу розсідлав його і відпустив на волю. Але Санчо Панса попросив пана засідлати коня, щоб він подорожував на тому, замість свого осла, до Дульсінеї. Дон Кіхот погодився, але перед від'їздом Санчо повинен був подивитися на страждання ідальго, які полягали у тому, щоб розкидати навкруги зброю, битися головою об скелю, щоб докладніше їх переказати дамі серця ідальго. Санчо Панса порадив краще битися головою об щось м'яке, а він би розповів сеньйорі Дульсінеї, що його пан бився об скелю, твердішу за алмаз. Але ідальго не хотів дурити нікого, бо це заборонялося рицарськими законами. Тоді він, не маючи під рукою паперу, вирішив написати листа своїй коханій у записній книжці Карденіо, а по дорозі до рідних місць Санчо повинен був подбати, щоб лист переписав на гарний папір вчитель з будь-якої школи. Санчо ж попросив пана написати окремо й про ослят, які обіцяв йому подарувати дон Кіхот. Під листом дон Кіхот не підписався, бо всеодно Дульсінея не вміє ні писати, ні читати. Ідальго розповів, що їх кохання завжди було платонічне і не виходило за межі невинних поглядів. А зброєносець пригадав, яка сильна Дульсінея, бо кидає мішки, як найздоровіший парубок. Потім дон Кіхот одійшов у бік і почав писати листа. Закінчивши писати, він покликав Санчо і сказав, що хоче прочитати йому, щоб той пам'ятав листа, якщо загубить по дорозі. Санчо відповів, що запам'ятати листа він не зможе, бо в нього дуже погана пам'ять.

Лист дон Кіхота до Дульсінеї Тобоської «Можновладна й висока принцесо!

Поранений вістрям твоєї відсутності і замучений до глибини душі, шле тобі, найніжніша Дульсінеє Тобоська, побажання той, що сам його не має. Коли твоя врода зневажатиме мене, коли твоя величність любитиме мене, коли ти схочеш ще збільшити мої страждання — то я, хоч і

звклий, не можу далі терпіти й цих, не тільки великих, а й дуже довгих мук. Мій вірний зброносець Санчо дасть тобі звіт, о вродлива невдячнице, улюблений вороже мій, про стан, в якому він через тебе мене покинув. Коли ти ласкаво захочеш допомогти мені — я твій, а коли ні — роби, як знаєш, бо, наложивши головою, я задовольню і твою жорстокість, і своє бажання. Твій до смерті. Рицар Сумного Образу»

Санчо дуже сподобався лист, бо таких влучних слів він ніколи не чув. А коли зброносець вирішив вирушати у дорогу, дон Кіхот намагався примусити того подивитися кілька з своїх безумств у голому вигляді. Санчо Пансо щосили відмовлявся і погодився спостерігати деякі з них лише за умови, що пан буде одягнений. Зброносець потурбувався й про те, що їстиме дон Кіхот, поки того не буде. На це він почув відповідь: «Краса мого подвигу й полягає в тому, щоб не їсти й терпіти інші злигодні». Санчо Пансо нарізав гілок дреку, щоб кидати їх по дорозі, поки не виїде з гір, бо тоді на зворотньому шляху легше буде відшукати дон Кіхота, і поїхав до Дульсінеї. Та не проїхавши й ста кроків, він повернувся назад. Йому забажалося все-таки подивитися на безумства ідальго. Дон Кіхот, скинувши штани та лишившись у самій сорочці, двічі підстрибнув і двічі став сторчака. Зброносець залишився задоволений, бо тепер міг присягтися, що пан його з'їхав з глузду.

Розділ XXVI, де оповідається про дальші витворки закоханого Дон Кіхота в горах Моренських (про зустріч Санча в корчмі з священником та цирульником)

Санчо Пансо, виїхавши на шлях, почав шукати, як же йому добратися до Тобосо, й другого дня доїхав до корчми, де з ним трапилася нещаслива пригода з ковдрою. Зброносець спочатку не хотів до неї заїздити, але йому дуже хотілось їсти. Ця потреба таки змусила Санчо під'їхати ближче, і, поки він вагався, чи заходити в корчму, чи ні, звідти вийшло двоє — священник і цирульник, котрі допомагали палити книжки дон Кіхота. Впізнавши Санчо Пансу та Росінанта і бажаючи дізнатися про ідальго, вони підійшли до Санчо і запитали, де ж зараз дон Кіхот. Санчо теж упізнав їх, але вирішив затаїти місце перебування свого пана. Священик і цирульник почали дорікати зброноско, що якщо він не скаже нічого про дон Кіхота, то вони будуть вважати, що він вбив і пограбував ідальго, бо їде на його коні. І тоді Санчо Пансо розповів нашвидку про стан, в якому залишився його пан у горах, про свої пригоди й про те, що зброноско доручено доставити листа синьйорі Дульсінеї Тобоській. Священик і цирульник попрохали показати їм цього листа. Санчо засунув руку за пазуху і нічого там не знайшов, бо дон Кіхот забув віддати лист. Зброносець дуже засмутився, а найбільше тому, що він загубив записку, де пан наказував віддати йому трьох ослят. «...він швидко вдарив себе разів із шість кулаком в обличчя та в ніс так, що весь умився кров'ю».

Священик заспокоював. Санчо й сказав, що, коли знайде дон Кіхота, то попросить його поновити записку. Санчо повеселішав й відповів, що, втрата листа до Дульсінеї його теж не дуже турбує, бо він знає його на пам'ять. А, почавши переказувати лист, священник і цирульник зрозуміли, що Санчо взагалі нічого не пам'ятає. Санчо спробував переказати листа тричі, але в нього нічого не вийшло. Далі він розповів про всі пригоди пана, що дон Кіхот невдовзі стане імператором, а його одружить з однією з панянок королеви, яка дуже заможна. Санчо Панса казав це все так упевнено, що священник і цирульник ще більше дивувалися божевіллям дон Кіхота, яке вплинуло й на розум цього бідолахи.

Отже, вони порадили зброноско молитися за здоров'я свого пана, а самі вирішили подбати, як одвернути дон Кіхота від спокути. І щоб добре обміркувати цю справу й поїсти, треба було ввійти до корчми. Санчо попрохав, щоб священник і цирульник йшли самі, а він чекатиме їх надворі і згодом пояснить причину, чого йому не личить туди заходити. Він попросив також, щоб йому принесли чого-небудь пообідати та ячменю Росінантові. Цирульник невдовзі приніс Санчо їжу. Тоді вони обговорили спільно справу, як звільнити від спокути дон Кіхота, і спинилися на думці священника. Вона полягала у тому, що священник переодягнеться дівчиною, а цирульник зброноском. Такими вони поїдуть туди, де перебуває дон Кіхот, удаючи ображену дівчину, яка благатиме допомогти їй. Дон Кіхот же в свою чергу, як відважний мандрівний рицар, не зможе відмовити ображеній. Та й він не вимагатиме від неї зняти маску, поки не здійснить помсту. Священик був впевнений, що таким чином можна привести ідальго додому і вилікувати від незвичайного божевілля.

Розділ XXVII. Про те, як парох із цирульником довели свій намір до діла, а також про інші

події, що варто їх у сій великій історії оповісти

Вигадка священика здалася цирульникові дуже гарною, і вони одразу почали її здійснювати. У корчмарихи священик попросив спідницю й хустку, лоб пов'язав смужкою чорної тафти, а з другої такої самої смуги зробив маску, яка закривала все обличчя. Потім, загорнувшись у плащ, він пожіночому сів на мула. На другого мула сів цирульник. У нього була прикріплена довга борода, зроблена з рудого бичачого хвоста. Та ледве встигли вони виїхати з корчми, як священикові спало на думку, що йому не личить удавати з себе жінку, навіть з найкращою метою. І він попросив цирульника помінятися з ним вбранням, бо справедливіше, щоб той був покривдженою дівчиною, а священик гратиме роль зброєносця. Цирульник у всім погодився з священиком, а коли той почав пояснювати, як треба поводитись і що казати дон Кіхоту, щоб примусити покинути спокуту, цирульник сказав, що зробить усе як слід. Переодягтись вони вирішили ближче до місця, де перебував ідальго, склали одіж у пакунок і вирушили остаточно в путь під проводом Санчо, який розповідав усю дорогу про зустріч в горах з божевільним Карденіо.

Другого дня священик, цирульник і Санчо Панса приїхали туди, де зброєносець кидав гілки, щоб легше знайти дон Кіхота. Священик і цирульник наказали Санчо ні в якому разі не казати ідальго, що він знає, хто вони такі. А коли дон Кіхот питає, чи передав Санчо листа Дульсінеї, той мусить сказати, що передав, але, будучи неписьменна, Дульсінея переказала на словах, щоб дон Кіхот одразу їхав до неї. Санчо Панса добре запам'ятав накази і припустив, що краще йому поїхати вперед і самому переказати синьйорину відповідь. Бо дуже можливо, що саме це примусить дон Кіхота покинути спокуту та виїхати з гір, не завдаючи їм зайвого клопоту. Думка Санчо Панси всім сподобалась, і священик з цирульником погодились чекати Санчо з звісткою про ідальго. Санчо в'їхав у межгір'я, а священик і цирульник розташувалися в затінку. Раптом вони почули голос, що без супроводу інструменту ніжно співав. Бажаючи дізнатися, хто там так сумно співає, священик і цирульник обійшли скелю і побачили чоловіка обличчям, статтю подібного до Карделіо, про якого казав їм Санчо, Чоловік той, помітивши їх, не схопився з місця, він глянув на них тільки раз і більше не зводив очей. Тоді священик, що вмів добре говорити та знав про горе Карденіо, підійшов до бідолахи і попросив кинути це злиденне життя. Карденіо відповів, що спершу, ніж починати його вмовляти, треба розуміти нещастя, яке спіткало хлопця. Після цього Карденіо почав своє сумне оповідання. І ось що відбувалося після подій, які Карденіо розповів вже дон Кіхоту, козопасу і Санчо Панса. Люсінда повернула Карденіо книгу про Амадіса Гальського, і він, у ній знайшов лист такого змісту: «Люсінда до Карденіо». «Щодня відкриваю я у вас вартості, які змушують мене поважати вас дедалі більше. Якщо ви хочете мати мене за дружину, можете зробити це дуже легко. У мене є батько, що знає вас і кохає мене. Не силуючи моєї волі, він задовольнить ваше бажання». Фернандо дізнався про цей лист і це викликало у нього бажання знищити Карденіо, перш ніж той одружиться з Люсіндою. Дон Фернандо надіслав юнака до свого старшого брата, ніби щоб позичити в нього грошей на купівлю коней. Карденіо не міг передбачати у цьому вчинку зрадництво і охоче погодився поїхати. У місті брат дона Фернандо затримав Карденіо на тиждень. Одного дня до юнака прийшов чоловік і передав йому лист від Люсінди, Чоловік розповів, що, проходячи вулицею міста, його озвала з вікна дуже вродлива сеньйора, з очима, повними сліз. Вона благала, щоб той якнайшвидше відніс листа за адресою, яка була на ньому зазначена, і дала велику нагороду. Нарешті, Карденіо розпечатав листа і дізнався, що батько посватав Люсінду за Фернандо, і через два дні призначено вінчання.

Зрозумівши зраду Фернандо, Карденіо одразу поїхав додому. Долі забажалося бути ласкавою, і він зустрів випадково кохану 'коло ґратів. Вона розповіла, що сьогодні весілля, але Люсінда буде благати батька не одружувати її з Фернандо, а якщо той не погодиться, то вона заріже себе кинджалом. Дівчина покинула Карденіо, а він, непомічений ніким, тихенько пробрався в будинок Люсінди і заховався у кімнаті. Ось наречений увійшов до зали, а незабаром з сусідньої кімнати вийшла й Люсінда в супроводі матері та двох покоївок. Коли всі зібралися до зали, туди ж увійшов священик. Він узяв Люсінду й Фернандо за руки і запитав, чи згодна сеньйора одружитися з цим чоловіком. Священикові довелося довго чекати відповіді, а потім дівчина кволо промовила: «так, хочу». Те саме сказав і дон Фернандо, вони обмінялись обручками, а коли Фернандо підійшов до

молодої, вона схопилася за серце й непритомна впала. Схвилюювавшись її непритомністю, всі підбігли до Люсінди, а, розтібнувши їй убрання, щоб полегшити подих, мати знайшла на грудях у молодої папірець. Фернандо узяв папірець, прочитав і задумався, не звертаючи уваги на стан дружини. З того часу Карденіо і живе в горах, як дикун. Вислухавши хлопця, священник хотів сказати йому кілька слів, але раптом вони почули якийсь жалібний голос.

Розділ XXVIII, де оповідається про нову і приємну пригоду, що приключилась парохів та циліорників в тих самих горах

Священик і його товариші, почувши цей голос, встали й пішли шукати того, кому він належав. Не встигли вони зробити кількох кроків, як під ясенем, за скелею, побачили хлопця. Обличчя його не було видно, бо хлопець мив ноги у ставку і сидів похнюпившись. Священик з товаришами підійшов до нього так тихо, що він навіть не помітив їх. Вимивши ноги, хлопець скинув берет і всі побачили, як по плечах розсипалось довге волосся, а врода його була незрівнянна. З цього священник, цирульник і Карденіо зрозуміли, що той, кого вони прийняли за хлопця, була насправді дівчина, і їм забажалось дізнатись, хто ж ця красуня. Почувши шелест, дівчина підвела голову і побачила перед собою трьох чоловіків. Вона перелякалась та збентежена кинулась навтіки. Проте, їй боляче було ступати ніжними ногами по гострих камінцях, і вона впала на землю. Всі троє зараз же підбігли до неї, а священник, взявши дівчину за руку, сказав, що тій нема чого тікати від них. «Це ясно свідчить, що немаловажні причини змусили вас перевдягтися в такий негідний вашої краси одяг і віддалити її в таку глушину... Розкажіть нам про свою нещасну чи щасливу долю. В усіх нас разом і в кожному зокрема ви знайдете людину, що співчуває і хоче допомогти вам». Дівчина глибоко зітхнула і промовила такою добірною мовою й таким ніжним голосом, що здивувала всіх своїм розумом не менш, ніж красою. Вона сказала, що її нещастя викличе замість співчуття досаду, і немає ні ліків, ні порад, щоб полегшити страждання. Дівчина, яку звали Доротея, стримуючи сльози, розпочала історію свого життя. В Андалузії є місто, назва котрого становить титул одного герцога з найвельможніших грандів Іспанії. У герцога було два сина, старший з яких добрий, а маленький підлий і зрадник.

Батьки Доротеї селяни, а вона єдина їх донька. Одного разу Доротею побачив Фернандо — молодший син герцога. Він дуже палко закохався у дівчину, робив дорогі подарунки її родичам, а коханій співав вночі серенади та надсилав листи з оспівченнями в коханні. Після цього всього Доротея всеодно мало звертала уваги на Фернандо, але разом з тим залищання донна Фернанда не здавались їй образливими. Навпаки, дівчина відчувала певне задоволення, знаючи, що її кохає та цінує такий вельможа.

Батьки ж Доротеї вказували на нерівність її і донна Фернанда становища. Вони заперечували їх шлюб і пообіцяли одружити дочку з ким вона захоче, тільки не з Фернандом. Довідавшись про це, молодий герцог однієї ночі заліз в опочивальню Доротеї і почав присягатися перед іконою, що він обов'язково заручиться з нею і одружиться. «Перед відходом донна Фернанда, я сказала йому, що тепер я — його, і таким самим способом він може бачитись зі мною щоночі, доки захоче з'ясувати всім свій намір». Але закоханий прийшов лише наступної ночі і більше не з'являвся. Доротею почав брати сумнів, щодо його присягань і вона змушена була стримувати сльози перед батьками. З часом Доротея почула чутки, ніби дон Фернандо в сусіднім місті одружився з дівчиною дуже вродливою і гарного роду, хоч і не такою заможною, як він сам. Люди розповідали, що дружину Фернандо звать Люсінда, і переказували про дивні події під час їх одруження. Доротея ледве стримувала свій гнів і тієї ж ночі вбралась в одяг парубка і пішла у місто, де повинен був жити Фернандо з Люсіндою. У місті від першого зустрічного в якого Доротея запитала, де знаходиться будинок Люсіндиних батьків, вона дізналась про дивні події. Фернандо, прочитавши лист, який знайшли на грудях у зомлілої дружини, розсердився. Люсінда писала, що кохає лише Карденіо і вже заручена з ним. Молодий герцог навіть хотів зарізати дівчину, але його стримали присутні. Після цього випадку Фернандо зник, а через деякий час зникла і Люсінда, і батьки ніяк не можуть знайти доньку. Живучи в місті й не знаючи, що робити далі, бо дон Фернандо не з'являвся, Доротея одного разу почула привселюдне оголошення, в якому обіцяно велику нагороду тому, хто її знайде. Почувши це оголошення, дівчина одразу втекла в гори, прагнучи лише одного, щоб її не знайшли ні батьки, ні той, хто за їх

дорученням шукатиме її.

Розділ XXIX, де оповідається, яким хитрим і мудрим способом одзволено нашого закоханого рицаря від суворої покути, що він на себе накинув

Розповівши свою історію, Доротея замовкла, а слухачі відчували і жаль, і подив перед таким нещастям. Священик хотів уже сказати їй кілька слів на розраду, коли всі почули крик і зрозуміли, що то кричить Санчо, не знайшовши їх на старому місці. Вони пішли йому назустріч і, спитавши про дон Кіхота, довідались, що Санчо знайшов його в самій сорочці, схудлого та пожовклого, і що він умирав з голоду та зітхав за сеньйорою Дульсінеєю. Коли Санчо Панса сказав дон Кіхоту, що Дульсінея наказує йому покинути гори та їхати до неї в Тобосо, дон Кіхот відмовився, бо не може з'явитися перед нею, поки не скінчить усіх подвигів, гідних її вроди. Священик у відповідь сказав, що вони все ж таки будь-якою ціною допоможуть ідальго, і розповів Доротеї й Карденію про їх план. Доротея, гадаючи, що вона краще за цирульника удаватиме ображену дівчину, попросила доручити їй цю роль. Вона наголошувала на тому, що читала багато рицарських книжок і знає мову, якою дівчата, що шукають захисту, розмовляють із мандрівними рицарями, а, головне, у неї було відповідне вбрання. Доротея вийняла з свого пакунку красиве жіноче вбрання, а з невеликої скриньки — намисто, а коли вбралась, одразу стала схожа на знатну даму. Всі стояли зачаровані оздобами та вродою дівчини, але більше з усіх захопився Санчо Панса. На його запитання, хто ця вродлива сеньйора, священик відповів, що це принцеса Мікомікон. Вона шукає дон Кіхота, щоб благодіти у нього допомоги й захисту від одного злого велетня. Тоді зброєносець попросив так звану принцесу вплинути на ідальго, щоб тому не заманулося стати архієпископом, бо Санчо Панса було це не вигідно. Тим часом Доротея сіла на мула священика, а цирульник почепив собі бороду, і вони наказали Санчові вести їх до дон Кіхота. Священик і Карденію не захотіли іти з ними разом і, пропустивши тих уперед, самі поволі тихенько пішли слідком. Проїхавши кілька миль, Доротея, цирульник і Санчо побачили між скель дон Кіхота, вже одягненого, але ще не озброєного. Дівчина злізла з коня і схилила коліна перед рицарем: «...ви мусите допомогти нещасній, що приїхала з таких далеких країн, притягнена вашим славетним ім'ям і, шукаючи у вас ради на свою долю».

Дон Кіхот відповів, що допоможе красуні, якщо її бажання не пошкодять його батьківщині та інтересам Дульсінеї. В ту хвилину до ідальго підійшов Санчо і пошепки сказав, що дівчина благає убити велетня, який її образив, а сама вона — принцеса Мікомікону, королева великого царства Мікомікон у Ефіопії. Дон Кіхот погодився поїхати з принцесою, куди їй потрібно, а коли вона хотіла поцілувати йому руку, ідальго, будучи чемним рицарем, ніяк не згоджувався на це. Нарешті, ідальго примусив її підвестися і сам поцілував Доротею дуже ввічливо й лагідно. Потім наказав Санчо негайно сідлати Росінанта та допомогти йому одягти зброю. Цирульник увесь час стояв поряд і силкувався не засміятись, а, почувши, що благання принцеси вволено, подав руку Доротеї і допоміг їй сісти на мула. Одразу ж заліз на Росінанта дон Кіхот, цирульник сів на свого мула, а Санчо знову опинився на власних ногах. Але він не засмутився, бо мріяв, що його пан одружиться на принцесі, а йому подарує багато васалів.

Карденію й священик дивилися на все це з-за кущів і не знали, як пристати до товаришів. Тоді вигадливий, священик нашвидку зрізав бороду Карденію, дав йому свій сірий плащ, і це переодягнення так змінило юнака, що той і сам себе не впізнав би. Вони зійшли з гір у долину, і коли з гір з'їхав дон Кіхот із супутниками, священик почав пильно придивлятися до рицаря, а потім підбіг до того. «В щасливий час зустрів я зразок рицарства мого доброго земляка дон Кіхота Ламанчського».

Дон Кіхот впізнав теж свого старого товариша. Він попросив принцесу знайти священику місце на мулі її зброєносця, і та з радістю це зробила. Цирульник, злізши з мула, запросив сісти на нього священика, але в цю мить мул так «викинув задом», що переляканий цирульник впав на землю. Борода його відпала і він, прикривши обличчя обома руками, почав скаржитися, що він ніби вибив усі зуби. Священик швидко схопив бороду, підбіг до цирульника, притиснув його голову до своїх грудей і причепив бороду. При цьому він бурмотів якісь слова, які, за його поясненням, були заклинанням. Дон Кіхота це надзвичайно зацікавило і він попросив священика навчити і його таким чудесам при першій нагоді. І знов всі вирушили до Міномікону, але по дорозі священик вирішив

заїхати до свого села, і цьому ніхто не заперечував. З часом дон Кіхот поцікавився, як опинився його товариш в цих місцях, де зустрів ідальго. Священик розповів пригоду, яка ніби з ним трапилась. Він поїхав з цирюльником до Севілії, щоб одержати гроші, які переслав йому один родич. І коли вони вчора проїздили тут, на священика й цирюльника напали розбійники і пограбували їх. Але найцікавіше, що розбійники були галерниками, звільнені, не зважаючи на опір конвойних та комісара, якимось сміливцем. Цей визвольник, на думку священика, був божевільним або таким же негідником, як і розбійники, бо порушив правосуддя та пішов проти свого короля.

Санчо розповідав пригоду з галерниками священикові і цирюльникові, якою пишався його пан. І тому священик розповів її дон Кіхоту, щоб побачити, як він поставиться до цього. А той від кожного слова змінювався на обличчі, але не зважився сказати, що був визвольником тих розбійників.

Розділ XXX, де мова мовиться про бистроумність прекрасної Доротеї та про інші вельми цікаві і втішні речі

Не встиг священик скінчити своїх слів, як Санчо перервав його і сказав, що це дон Кіхот звільнив розбійників. Дон Кіхот образився на зброєносця і відповів, що вони нічого не розуміють у рицарських справах. Доротея, дуже кмітлива й дотепна, знаючи вже про божевільня ідальго та зрозумівши, що з того весь час глузують, заспокоїла дон Кіхота. А той у свою чергу попросив розповісти конкретно, хто її образив, і з ким доведеться битися дон Кіхоту, щоб помститися за принцесу. Доротея погодилась, сіла зручніше в сідлі і розпочала приємним голосом історію, яка з нею трапилась. В цей час до дівчини підійшли ближче Карденіо, цирюльник, священик та Санчо, щоб краще чути розповідь, вигадану розумною Доротеєю. Її батько Тінакріо Вчений добре знав мистецтво магії. Завдяки цим знанням він довідався, що мати Мікомікон повинна вмерти, а невдовзі по тому помре й він, і донна залишиться сиротою. Але найбільше Тінакріо Вченого турбувало те, що коли він помре, то велетень Пандафіландо Лютоокий з великим військом нападе на володіння Міномікон, які залишаться їй у спадок. Цьому нападу мало запобігти лише одруження принцеси з велетнем, принцеса й батько цього не бажали. І вихід залишився один — поїхати в Іспанію і знайти мандрівного рицаря дон Кіхота. Тільки цей рицар, як доводило віщування, міг допомогти Мікомікон. Наприкінці Доротея додала: «...мені, нарешті, пощастило знайти сеньйора дон Кіхота, і тепер я вже вважаю себе за королеву всього мого царства».

Також батько пророкував, що дон Кіхот, відрубавши голову велетневі, захоче одружитися з нею, і Мікомікон без суперечок повинна погодитися на це. Санчо дуже зрадів таким новинам, бо ідальго тоді стане імператором, а він паном. Зброєносець двічі підскочив, підбіг до мула Доротеї і поцілував руку красуні, вважаючи її за свою господиню й королеву. Саме в той час на дорозі з'явилась постать вершника, що сидів на ослі. Коли вершник під'їхав ближче, всім здалося спочатку, що то циган, але Санчо одразу впізнав Хінеса де Пасамонте і свого осла. І Санчо так голосно закричав: «А, злодію Хінесійо, віддай же, що взяв у мене, верни моє життя, мою втіху, мого осла, моє щастя, тікай, злодію, і швидше віддай те, що тобі не належить». То дійсно був Пасамонте, який переодягся циганом, щоб його не впізнали. Пасамонте злякався, зліз з осла і втік. Санчо миттю підбіг до свого осла, поцілував його, і всі вітали зброєносця зі знахідкою. А дон Кіхот, не зважаючи на те, що осла знайдено, не відмовився від обіцянки подарувати трьох ослят. Потім дон Кіхот запитав Санчо, де і коли він бачив Дульсінею, і пригадав, що забув тоді віддати листа. Зброєносець відповів, що лист до Дульсінеї він запам'ятав, переказав якомусь ризничому, а той переписав його. І Санчо почав уривками цитувати листа.

Розділ XXXI. Про втішну розмову між Дон Кіхотом та його джурою Санчом Пансою, а також про інші деякі події (нова зустріч з Андресом)

Дон Кіхот попрохав Санчо розповісти, що робила Дульсінея в той час, коли приїхав зброєносець. Чи цікавилась кохана, де ідальго зараз, і як відреагувала на лист? Санчо Панса відповів, що вона пересівала пшеницю, а лист порвала на шматочки, бо не вмiла читати і не бажала, щоб ніхто на селі не прочитав його та не взяв її секретів. Тоді Санчо переказав їй листа, і сеньйора дуже прохала повернутися дон Кіхота до Тобоса. Дон Кіхот же поцікавився, чи не оберталося зерно в руках Дульсінеї на перли. «А які коштовності подарувала вона тобі, прощаючись, на знак вдячності за вісті про мене, які ти приніс? Це старовинний звичай і дуже поширений між мандрівних рицарів та

їх дам».

Санчо Пансо сказав, що зерно не перетворювалось на перли, а на дорогу Дульсінея дала йому шматок хліба, сир і більше нічого. «Вона надзвичайно щедра,— відмовив Дон Кіхот». В цю хвилину цирюльник попередив, щоб всі почекали, бо треба було напоїти коней, а їм поснідати. Під час сніданку на шляху з'явився хлопець, який, пильно придивившись до дон Кіхота, впав перед ним навколішки і заплакав. Це був **Андрес**, якого ідальго одв'язав від дуба і захистив від селянина, лупцюючого хлопця. Дон Кіхот теж упізнав Андреса і розповів товаришам пригоду, яка трапилась з хлопчиком. Потім ідальго захотів, щоб Андрес сам розповів, яку користь приносять мандрівні рицарі. Але хлопчик відповів, що селянин не тільки не заплатив йому грошей, а ще й дуже знов побив. Почувши таку відповідь, дон Кіхот підвівся з землі і вирішив поїхати до селянина помститися за ображеного, бо обіцяв Андресу так зробити, якщо йому не заплатять гроші. На це Доротея сказала, що згідно з обіцянкою, він не має права втручатися в будь-які пригоди, поки не скінчить її справи. А Андрес замість усих помст попросив краще дати йому поїсти та грошей, щоб дістатися Севілії. Санчо витяг шматок хліба і сиру і дав їх хлопцеві. Андрес узяв їжу і, зрозумівши, що ніхто не дасть нічого більше, похнюпився й пішов далі, але, рушаючи, сказав дон Кіхотові: «Благаю вас, сеньйоре рицарю, якщо другого разу ви побачите, що мене рубають на шматки, не підходьте й не допомагайте мені. Залишіть краще мене з мою недолею. Хоч би яка велика вона була, мені буде не гірше, коли ви надумаетесь допомагати мені. І будьте прокляті ви і всі мандрівні рицарі, що коли-небудь народилися на світі». Андресове оповідання збентежило нашого рицаря, а товариші мушили стримуватись, щоб не засміялись і цим не дратувати дон Кіхота ще більше.

Розділ XXXII, де оповідається про те, що сталося з Дон Кіхотом і всім його товариством у корчмі

Добре поївши, всі осіддали своїх тварин й без пригод приїхали на другий день в корчму, що так лякала Санчо Пансу. Корчмар, корчмариха, їх дочка й Маріторнес, побачивши дон Кіхота й Санчо, впізнали їх, вийшли з корчми і радісно привітали. Дон Кіхот попросив, щоб йому впорядили ліжко, бо він дуже втомився і хотів би відпочити. Корчмариха виконала прохання, ідальго ліг спати. Тим часом священник наказав приготувати їм поїсти, і корчмар, сподіваючись на гарну плату, зготував непоганий обід. За обідом, у присутності корчмаря, корчмарихи і всіх подорожніх йшлося про незвичайне божевілля дон Кіхота й про те, як його знайдено. У цей час корчмар сказав, що на подвір'я в'їхало чотири вершники з списами та щитами, всі в чорних масках, а з ними якась жінка, теж у масці, і два хлопці. Почувши це, Доротея закрила собі обличчя серпанком, а Карделіо зайшов у кімнату, де спав дон Кіхот. Четверо вершників, поважні на вигляд, злізли з коней, а один з них, взявши жінку на руки, посадив її на стілець, що стояв коло дверей кімнати, куди ввійшов Карденіо. За весь час ніхто з цих людей не зняв маски й не сказав ні слова. Тільки жінка глибоко зітхала. Хлопці, що були разом з вершниками повели коней до стайні. Бачивши все це, священник, якому дуже хотілося дізнатися, що то за мовчазні й таємничі люди, пішов слідком за хлопцями до стайні. В одного з них він запитав, хто то за люди, що приїхали у корчму. Той відповів, що вони нічого не знають, бо самі подорожують з ними тільки два дні, «вони попросили нас піти з ними до Андалузії, обіцяючи добре за це заплатити».

Хлопець зрозумів тільки те, що це, мабуть, пани. А жінку вони везуть силоміць, бо вона постійно мовчить, зітхає та стогне. Тим часом Доротея, почувши зітхання замаскованої дівчини, пройнялася почуттям жалю до неї. Вона підійшла і запитала, що ту змушує бути в такому поганому стані. Але жінка плакала й мовчала, поки не підійшов вершник і не сказав, щоб Доротея не турбувалась і не пропонувала нічого замаскованій, бо вона невдяча і постійно бреше. Нарешті дівчина заговорила. «Якраз через свою правдивість я й опинилася в такому нещасному стані. Вас я першого беру за свідка, бо моя правдивість і зробила вас зрадником і брехуном». Карденіо, що був од жінки тільки через двері, її голос здався дуже знайомим. Він гукнув: «Що це я чув? Що це за голос торкнувся мого слуху?» На ці слова жінка встала і хотіла ввійти в кімнату, де знаходився юнак. Але вершник затримав її і не дав ступити й кроку. З похапливості та замішання фата, що вкривала її обличчя, впала й відкрила незрівняну вроду дівчини. Вершник теж не втримав маску і вона впала на підлогу. Доротея підвела очі, скрикнула і впізнала дона Фернанда, який впізнав і її. Проте, він тримав

у руках дівчину — Люсінду. Почувши голос, Карденіо хоробро вийшов з кімнати дон Кіхота. І всі впізнали один одного. Люсінда перша урвала мовчанку і попрохала дон Фернанда залишити її, бо доля допомогла несподіваним шляхом знов зустрітися з нареченим Карденіо. Доротея з Люсіндиних слів зрозуміла, хто вона така. Та бачачи, що дон Фернандо не випускає з рук дівчину, підійшла до того, схилилась навколішки і сказала, вмиваючись гіркими сльозами: «Скажу, нарешті, сеньйоре: хочеш ти чи ні, а я — твоя дружина. За це свідчать твої власні слова, що не можуть і неповинні бути неправдиві. За це свідчить твій підпис».

Дон Фернандо слухав мовчки, а Люсінда дивилась на неї, зворушена нещастям Доротеї і здивована її розумом та красою. Нарешті Фернандо, вражений словами Доротеї, відпустив Люсінду й промовив: «Ти перемогла, прекрасна Доротеє. Ти перемогла, бо ніхто не наважиться заперечувати правду, яку ти кажеш». А Карденіо підійшов до коханої, яка ледве не зомліла. Ця пригода дивувала всіх присутніх.

Розділ XXXIII, де розказується повість про безрозсудно-цікавого. Розділ XXXIV, де продовжується повість про безрозсудно-цікавого. Розділ XXXV, де оповідається про небувало жорстоку битву Дон Кіхота з бордюгами червоного вина і докінчається повістю про безрозсудно-цікавого. Розділ XXXVI, де оповідається про інші незвичайні події в тій же таки корчмі. Розділ XXXVII, де продовжується історія преславної принцеси Обізіяни та оповідаються інші кумедні події

До корчми прибули нові подорожні: християнин, який визволився з мавританської неволі та жінка-мавританка з прикритим лицем. Доротея та Люсінда обступили жінку і попросили відкрити лице. Її звали Зораїда, або Марія. Подорожній розповів свою історію. Ось уже 22 роки, як він покинув отчий дім. Він та його два брати належали до шляхетного, але збіднілого роду. Коли прийшов час обирати майбутнє, то невольник пішов служити у військо й дослужився до капітана, середульший брат вирішив пошукати щастя в Америці, а молодший — продовжити навчання в Саламанкському університеті. Під час військового походу невольник потрапив у полон до турків. Не раз хотів він утекти, але нічого з того не виходило. Його господаря відрядили до Алжира, де невольника помістили разом із викупними. Особливо йому запам'ятався один бранець на прізвище Сааведра. Добре він дався туркам узнаки всякими своїми штуками, щоб якимось на волю вирватися. На тюремне подвір'я виходили вікна будинку багатого мавра Хаджі-Мурата. Його донька Зораїда, вихована невільницею-християнкою, вирішила допомогти невольникам і самій утекти з ними. У морі на них напали французи й обібрали до нитки, а потім посадили на човен — так вони потрапили на іспанський берег і порозходилися, кому куди треба. Тож він із Зораїдою попрямував до свого батька. У цей час до корчми завітав аудитор із дочкою, який отримав посаду в мексиканському трибуналі й направлявся в Америку. У чиновнику невольник упізнав свого молодшого брата. Він не знав, як йому відкритися, тож на допомогу прийшов священник. Звернувшись до чиновника, він сказав, що в Стамбулі зустрічався з тезкою чиновника й далі коротко переповів історію невольника й Зораїди. Аудитор слухав із схвилюванням і сказав, що середній брат розбагатів у Перу. Тож якби йому хто сказав, де шукати старшого брата, то він вирятував його від мук, хоть би й сам за це мусив муки прийняти. Капітан кинувся обіймати брата. Коли всі полягали спати, Дон Кіхот став на варті, щоб не напав бува велетень який-небудь чи лихий чоловік, знаджений безцінними скарбами вроди, що в замкові тому сховок знайшли. Перед світом дами почули чудовий спів молодого погонича мулів. Доротея помітила, що Клара, донька аудитора, якимось по-особливому зітхає. Дівчина розповіла, що насправді той погонич мулів — володар маєтностей шляхетських та її дівочого серця. Він закохався в Клару, а як дізнався, що вони з батьком від'їздять до Америки, переодягнувся погоничем і поїхав за ними. Доротея пообіцяла дівчині вранці зарадити її горю. Вони заснули, і в усій корчмі запанувала глибока тиша.

Всі погодились розійтись та відпочивати, а дон Кіхот запропонував вартувати коло замку, щоб який велетень чи інший мандрівник-негідник не напав на них. На цім усі заспокоїлися, і в корчмі запанувала тиша. Не спали тільки корчмарівна та служниця Маріторнес, які, знаючи божевілля дон Кіхота, вирішили попустувати з ним. Дівчата сіли біля віконця на сіннику й побачили нашого рицаря верхи на коні. Він час-від-часу зітхав і промовляв до сеньйори Дульсінеї ніжні слова. Тут

корчмарівна почала пошепки кликати його. Почувши її голос, дон Кіхот повернув до корчми голову і при місяці побачив, що його кличуть із віконця. Одразу рицарська уява ідальго підказала йому, що вродлива донька володаря замку закохалася в нього і добивається прихильності. Він підїхав до вікна і сказав, що він не може нікого кохати, крім Дульсінеї Тобоської. Тоді дівчина попросила ідальго виконати одне прохання — дотягнути руку до вікна.

Маріторнес збагнувши, що дон Кіхот на це погодиться, миттю збігала до стайні, взяла там оброть Пантового осла і повернулася до віконця саме тоді, коли дон Кіхот, ставши на сідло, щоб дістати до вікна, і подати руку закоханій дівчині, сказав: «Я даю вам її не для поцілунків, а щоб ви могли глянути на склепіння нервів на ній, на її м'язи, на широчінь та велике число її жил і зрозуміти, яка могутня мусить бути рука, у якої така п'ясть». Маріторнес швидко зробила петлю на оброті, наділа її дон Кіхотові на руку, а потім міцно прив'язала другий кінець оброті до дверей. Маріторнес, прив'язавши його, втекла разом із корчмарівною, сміючись. Дон Кіхот ніяк не міг звільнитися і страхався в душі, що Росінант зрушить з місця. І справді, коли б Росінант рушив хоч на крок, наш рицар повиснув би на руці. Нарешті, побачивши, що його прив'язано і що дами пішли, дон Кіхот вирішив, що все це — чарування. І він почав клясти себе за легковажність та необачність. Дон Кіхот то лаяв свою недолю, то згадував Дульсінею, то гукав вірного зброєносця і, кінець-кінцем, почав плакати, гадаючи, що його зачаровано назавжди;

На світанку до воріт корчми підїхало кілька вершників, добре озброєних. Дон Кіхот голосно крикнув їм, що у замку ще всі сплять, і нехай вони зачекають, поки прокинеться володар замку. Один з вершників відповів, що ідальго каже дурниці, називаючи корчму замком. Наш рицар почав сперечатися, і тоді товариші вершника почали, наче скажені, стукати у ворота. Всі, хто був у корчмі, прокинулися від цього грюкоту, а корчмар відчинив ворота. Тим часом один з коней вершників підійшов обнюхати Росінанта, що незрушно стояв. Той повернувся й собі почав обнюхувати коня. З першого ж його поруху ноги у дон Кіхота зіскочили з сідла, і він повис на оброті й відчув такий біль, наче йому відривали руку.

Розділ XXXVIII, де наводяться прецікаві Дон Кіхотові міркування про вченість та військову справу. Розділ XXXIX, де невольник оповідає про життя своє і пригоди. Розділ XL, де продовжується невольникова історія. Розділ XLI, де невольник далі оповідає свої пригоди. Розділ XLII, де оповідається про те, що сталося в корчмі далі, та ще про всякі цікаві речі. Розділ XLIII, де оповідається втішна історія молодого погонича та інші незвичні пригоди, що в корчмі приключились. Розділ XLIV, де оповідається про нові незвичайні події, що в корчмі сталися

Дон Кіхот зарепетував так, що переляканий корчмар побіг подивитися, хто там кричить. Маріторнес, розбуджена цим криком, збагнула, в чім річ, залізла на сінник і небачена ніким розв'язала оброть, що тримала дон Кіхота. Дон Кіхот одразу упав на землю перед очима корчмаря й подорожніх, що оточили його. Потім він підвівся, розв'язав петлю на руці, сів на Росінанта, взяв у руку спис, і відїхавши в поле, крикнув:

«Кожного, хто скаже, ніби мене зачаровано, я, якщо дозволить принцеса Мікомікону, називаю брехуном, вимагаю відповіді й викликаю на поєдинок». Здивовані цими словами, новоприбулі перестали дивуватися, коли корчмар пояснив про божевілля ідальго. Дон Кіхот, побачивши, що ніхто не звертає на нього уваги, лютував з досади. Якби в своїх рицарських правилах він міг знайти пункт, що дозволяв мандрівному рицареві втручатися в нову пригоду, давши слово втримуватися від них, поки завершить, вже розпочату, він напав би перший.

А на той час на подвір'я корчми заїхав цирульник, у якого дон Кіхот відібрав таз, тобто шолом Мамбріна, а Санчо Панса перемінив зброю на ослі. Одводячи осла до стайні, цирульник побачив Санчо, що припасовував в'ючне сідло, і відразу визнав його за своє. Цирульник відважно закричав, щоб Санчо повернув йому таз, сідло й зброю, які він у нього вкрав. Санчо, побачивши такий несподіваний на себе напад, схопив однією рукою сідло, а другою ударив цирульника по зубах, що в того аж кров потекла. Дон Кіхот з великим задоволенням спостерігав, як захищається зброєносець, і, побачивши в тому здібну для цього людину, вирішив при першій же нагоді висвятити його на рицаря.

На галас збіглися всі, хто був присутній у корчмі, а ідальго, ставши між цирульником та Санчо і

відпихнувши їх обох, поклав сідло на землю, поки не з'ясується істина. Ідальго почав пояснювати, що він дійсно забрав у цирульника таз, але то не таз, а шолом Мамбріна, як законну здобич після бою.

Розділ XLV (де остаточно розвіюється сумнів щодо шолома Мамбріна та в'ючного сідла і оповідається про інші правдиві історії)

«Ну, що ви скажете, ваші милості? — скрикнув цирульник. Ці добродії стверджують та ще й настоюють, ніби мій таз — якийсь там шолом!» Цирульник Ніколас, товариш дон Кіхота, знавши характер ідальго, забажав роз'ятрити йому навіженство та розпочав жарти, щоб усі посміялись. Він сказав другому цирульнику, що він теж належить до його фаху і добре знає всі до одного цирульницькі прилади. І таз, який він тримає у руках, є звичайний шолом, тільки йому бракує забрала. Приїжджий цирульник здивувався і відповів: «Ну, годі, коли цей таз — шолом, так сідло теж має бути зброєю, як каже сенйор». Тут у розмову втручився Фернандо і пропонував розв'язати це питання за допомогою таємного збирання голосів.

Для тих, хто знав дон Кіхота, все це було тільки причиною для сміху, але тим, хто не знав його, жарти здавалися безглуздя. Такого погляду дотримувалися троє подорожніх, що на той час зайшли до корчми і, як з'ясувалося потім, були квалдріери І. Зібравши голоси, дон Фернандо оголосив, що більшість дотримується думки, що сідло — це зброя. Почувши таке, один з квалдрієрів почав сперечатися з Фернандо. Тоді дон Кіхот замахнувся і ударив по голові списом квалдрієра. Решта квалдрієрів, бачачи, як погано поводяться з їх товаришем, почали гукати на поміч Святе Братство. Корчмар, що належав до Братства, прибіг з мечем і став поруч квалдрієрів, а Карденіо і дон Фернандо підбігли до дон Кіхота на допомогу. І вони почали між собою битися. Бій припинив ідальго, він голосно сказав, що цей замок зачарований, і вони всі б'ються, бо не розуміють один одного. Квалдрієри нічого не збагнули із слів дон Кіхота, а потім один з них згадав, що серед інших наказів про арешти, у нього був і наказ заарештувати нашого рицаря за визволення галерників. Згадавши це, він перевірів прикмети, написані в наказі, і схопив дон Кіхота за комір, пояснивши всім за якої умови. Дон Кіхоту не сподобалось як з ним поводяться, він узяв квалдрієра обома руками за горло і намагався задушити. Фернандо розборонив їх. Квалдрієр, проте, не заспокоївся і прохав допомогти йому заарештувати злодія. Почувши це, дон Кіхот засміявся і спокійно сказав: «О, безчесний ви народ, негідний, з своїм убогим та мерзенним розумом! Ви не можете розуміти честь мандрівного рицарства і шанувати навіть тінь його, не то, що присутнього тут рицаря. ...Який невіглас не знає, що мандрівні рицарі не підлягають загальним законам, що їхній закон — в їхньому мечі, їхня сила — у відвазі, їхні правила — власна воля?»

Розділ XLVI. Про знакомиту пригоду зі стражниками (квалдрієрами) і про великий гнів доброго нашого рицаря Дон Кіхота

Священик силкувався переконати квалдрієрів, що дон Кіхот з'їхав з глузду, як вони бачили з його вчинків, і прохав ідальго не заарештовувати. Спочатку квалдрієри відповіли, що судити про божевілля дон Кіхота не їх справа і що вони повинні виконати розпорядження начальства, а потім погодились. Також квалдрієри помирili цирульника і Санчо, порадивши їм помінятися сідлами, а попруги та вуздечки залишити без змін. Отже, в корчмі знов запанували мир та спокій. Через два дні друзі дон Кіхота вирішили їхати далі, але вони не знали, яким чином звільнити Доротею й Фернандо від потреби їхати з ідальго до його села. Нарешті, всі спинилися на такому плані. Вони змовилися з селянином, що на той час випадково проїздив мимо корчми, щоб він дав їм свій віз. До цього возу пристосували зроблену з дерев'яних прутів клітку, де міг досить зручно поміститися дон Кіхот. Тоді Фернандо, квалдрієри, корчмар наділи маски й переодяглися в інше вбрання. Вони увійшли в кімнату, в якій спав ідальго, зв'язали йому руки і ноги, внесли в кімнату клітку і посадили туди дон Кіхота. Прокинувшись, дон Кіхот уявив, що це зробили примари зачарованого замку. А коли клітку виносили на подвір'я, цирульник сказав, щоб Рицар Сумного Образу не сумував через ув'язнення.

«Так треба, щоб сталася якомога швидше пригода, на яку тебе зрушила твоя відвага». І Санчо Пансо хай теж не турбується, бо обіцянки його пана обов'язково будуть виконані. Цирульник наказав зброєносцю іти слідом за відважним і зачарованим паном, бо їм личить скрізь бути в купі. Почувши таке пророцтво, дон Кіхот заспокоївся і глибоко зітхнув. Він попрохав тільки про те, щоб попередили

його чарівника — охоронця про пригоду яка відбулася з ним, а Санчо Панса обіцяв заплатити за послуги, які той робив протягом мандрів рицаря. Санчо Панса з великою пошаною вклонився дон Кіхотові й поцілував руки. Після цього клітку поставили на віз.

Розділ XLVII. Про те, яким дивним способом зачаровано Дон Кіхота з Ламанчі, а також про інші знамениті події

Побачивши, що його посаджено в клітку й поставлено на віз, дон Кіхот здивувався, бо у жодній з рицарських книжок він не читав, щоб рицарів возили в клітці. Тим часом Фернандо і Карденію, щоб Санчо остаточно не догадався про їхні вигадки, вирішили прискорити від'їзд дон Кіхота з корчми. Вони наказали корчмареві сідлати Росінанта й осла, а священник найняв поденно квадрієрів супроводити ідальго аж до села. Карденію причепив до сидла Росінанта з одного боку щит, а з другого таз і звелів Санчеві сісти на осла та взяти за повід коня. Перед самим від'їздом з корчми вийшли корчмариха, її дочка та Маріторнесі, вдаючи, що плачуть, почали прощатися з дон Кіхотом. Цирульник і священник попрощалися з дон Фернандом та його товаришами та вирушили в дорогу. Дон Кіхот сидів весь час у клітці з зв'язаними руками, витягнувши ноги, притулившись до ґрат, і мовчав, немов то була кам'яна постать, а не жива людина. Через шість днів доїхали вони до села, де жив дон Кіхот. Трапилось це в неділю, і селяни були на майдані в той час, коли через нього проїздив віз із дон Кіхотом. Всі підбігли до воза, щоб подивитися, що там таке, і, впізнавши земляка, здивувались. Один з хлопців одразу побіг до ключниці й небоги й розповів, що ідальго приїхав схудлий, поживклий, в клітці на возі. Ключниця з небогою зустріли дон Кіхота, роздягли й поклали на ліжко. Він скося поглядав на них і не розумів, що дома. Священик доручив їм гарно доглядати ідальго, щоб він знову не втік, і розповів, яких заходів довелося вжити, щоб привезти дон Кіхота додому. Обидві жінки почали плакати і проклинали всі рицарські книжки. Хвилювання й страх довго не залишали ключницю й небогу, бо вони вважали, що тільки дон Кіхот трохи одужає, вони знову лишаться без нього. І як вони гадали, так і сталося.

Розділ XLVIII, де каноник розповідає далі про рицарські романи, а також про інші речі, гідні його розуму. Розділ XLIX, де наводиться прерозумна розмова Санча Панси з паном його Дон Кіхотом.

Розділ L. Про мудрі сперечання, які провадив Дон Кіхот із каноником, та про деякі інші події.

Розділ LI. Що розповів козопас усім тим, що супроводили Дон Кіхота. Розділ LII. Про сутичку Дон Кіхота з козопасом та про незвичайну пригоду з покутниками, яку наш рицар довів у поті чола до переможного кінця

Того року мов зав'язав хто хмари, не хотіли вони землі кропити, і по всіх навколишніх селах люди ходили з охрестами, молебства правили та покуту чинили, благаючи Господа, аби отверз руки благодистині своєї та ниспослав їм вологи живлющої. Оце ж і тепер ішов народ із ближнього села на прощу до скиту благочестивого, що на пригорі стояв через долину. Побачивши Дон Кіхот чудернацьке одіння покутників, не пригадав навіть, що йому не раз довелось таких зустрічати, а уявив собі, що то знов якась пригода трапляється - і кому ж, як не мандрованому рицареві, годиться в неї кинутись. Як же постеріг фігуру під чорним запиналом, що ті люди несли, то ще дужче в думці своїй упевнився, бо гадав, що то якась знакомита сеньйора, котру ці гультаї та розбишаки безенні гвалтом схопили. Скоро та думка в голові йому шаснула, підскачів він жваво до Росінанта, що пасся тут же недалечко, зняв із сидла щита й вуздечку, загнуждав його і, попросивши в джури меча, сів верхи, нахопив щита на руку та й промовив до всіх присутніх зичним голосом: - Тепер, чесне моє товариство, ви всі розумієте, як то важливо, що є на світі люди, що присвятили себе мандрованому рицарству. Тепер, кажу, ставши самовидцями визволення сієї полоненої сеньйори, ви розумієте, якої поваги й пошани варті мандровані рицарі. По сім слові стиснув коня п'ятами (бо острог не мав) і повним галопом, бо на всім протязі цієї правдомовної історії Росінант інакше й не бігав - повним, кажу, галопом рвонув на покутників, хоч як стримували його каноник, парох та цилюрник. Шкода було їхньої мови, шкода було й Санчового гукання: - Куди ж ви, пане Дон Кіхоте? Яка то нечиста сила підбурила вас проти нашої католицької віри? Та гляньте-бо краще, нехай мені те та се, коли то не покутники на прощу йдуть, а на ношах несуть Образ Святий Диви Нашої Пренепорочної. Зважайте, пане, що робите - от уже воістину сам не відає, що творить!

Та даремне розривався Санчо, Дон Кіхот його зовсім не чув, захоплений думкою якнайшвидше

добраться до балахонників і визволити тую закутану в чорне сеньйору; та хоч би був і почув, то все одно не спинився б, самого короля не послухав би. От ізблизився він до процесії, спинив Росинанта, що й сам уже перепочинку ждав, і крикнув хрипким од збурення голосом: - Гей, ви, що не з добра, мабуть, позакутували собі обличчя, стійте і слухайте, що маю казати! Ті, що несли фігуру, спинилися перші, а один із чотирьох причетників, що літанію співали, побачивши чудородну Дон Кіхотову постать, Росинантову худорбу і всю сміхотворність цієї появи, відповів так: - Пане брате, коли справді маєте щось казати, то кажіть-но швидше, бо ці ось братове тіло на собі роздирають, і не годиться нам зупинятись та слухати всякої мови, хіба що коротка буде річ, на два слова. - Та я, коли хочете, і одним словом скажу,- промовив Дон Кіхот.- Отож негайно пустіть на волю сю прекрасну сеньйору, бо сльози її і вигляд смутний свідчать ясно і явно, що ви її гвалтом кудись несете і якусь велику заподіяли їй кривду, а я, що прийшов на сей світ усяку кривду поборювати, не дозволю їй не попусти вам кроку далі ступити, поки не приверну їй жаданої і заслуженої свободи. Почувши тії речі Дон Кіхотіві, вирішили всі, хто слухали його, що то, певне, якийсь божевільний, і почали страшенно реготати, але той регіт іще більшого додав огню рицаревому гніву. Не говорячи більше ні слова, Дон Кіхот видобув меч і кинувся до носіїв. Тоді один із носіїв, поставивши замісто себе запасного, схопив дрючка чи то сішку, на яких ноші під час перепочинку опирають, вийшов назустріч напасникові. Дон Кіхот так кресонув мечем, що одним махом одтяв од того дрючка дві третини, але тим цурпалком, що йому в руках зостався, носій лулуснув рицаря по плечу, якого щит не міг захистити од грубої мужицької сили, і бідний Дон Кіхот грюкнувся з коня, як непишний.

Санчо Панса, який біг за ним позаду що є сили, гукнув до напасника, щоб не бив уже хоч лежачого, бо то, мовляв, мандрований і до того ж зачарований лицар, який, скільки живе, і мухи ніколи не скривдив. Хлоп таки й спинився - не того, що Санчо галасував, а того, що Дон Кіхот лежав і не ворухився; подумавши, що він убив його, носій підтикав поли своєї хламиди і рвонув навіткача, мов сугак той бистроногий.

Тут надбігло вже і все Дон Кіхотове товариство; як побачили покутники, що там і стражники з мушкетами на них ідуть, перелякались, щоб не було якої халепи, і збилися всі до купи, обставши кругом фігури; одкинули каптури, схопили бичі, а причетники свої свічники, та й зготовились до оборони, а як Бог дасть, то, може, й до нападу. Та доля так повернула, що все перемеженилось. Санчо, думаючи, що пана вбито, припав до нього і став голосити, вельми жалібно і вельми кумедно. А в цей час пароха впізнав другий священник, що з процесією йшов, і взаємний острах обох загонів зразу якось розвіявся. Наш парох оповів коротенько тамтому, хто такий був Дон Кіхот, і обидва вони з [328] цілим гуртом покутників пішли дивитися, чи бідного рицаря вбито, чи він іще живий. А Санчо так над ним плакав, так заводив: - О квіте лицарства! Поліг еси під кием і скінчив еси дні свої, що з таким великим провадив пожитком! О похвало свого роду, честе і славо цілої Ламанчі та й цілого світу! Як тебе не стало, опанують усю землю злороби лукавії, не боячися жадної за своє злоробство покари! О пане мій добрий, понад усіх Олександрів щедротний - за вісім місяців джурування дав еси мені найкращий острів, який будь-коли, опливало і омивало море! О, смиренний супроти пихатих і гордовитий супроти смиренних, неббу небезпек і терпію наруг, закоханий без причини, сподвижниче благих, споборниче лукавих, противниче мерзенних, одне слово, о, мандрований лицарю,- тим уже все сказано, що дається сказати! Той Санчів завід та лемент одживив Дон Кіхота; першим словом рицар ось як обізвався: - Хто жие вдалині від тебе, найсолодша Дульсінеє, ще й над сюю тяжчої дознає муки! Допоможи мені, друже Санчо, злізти на зачарованого воза, бо на сідлі у Росинанта не всиджу, так мені отее рамено потропили. - З дорогою душею, пане мій любий,- одказав Санчо.- Вертаймося мерщій у село разом із цими добродіями, що справді вам добро вдіяти бажають, а там уже злаштуємось до нового походу, з якого буде нам більше слави і вжитку. - Добре говориш, Санчо,- зауважив Дон Кіхот,- нам і справді годиться переждати, поки минеться пагубний вплив світил, що нині владарують.

Каноник, парох і цилюрник заявили, що кращої ради годі й придумати. Натішившись доволі з Санчової простоти, вони посадили Дон Кіхота на підводу, на якій він і перше їхав, покутники вишикувались знову і рушили своєю дорогою; козопас попрощався з усіма; стражники не хотіли їхати далі, і парох заплатив їм, що був винен; каноник попросив пароха, аби подав йому звістку про

те, що там станеться з Дон Кіхотом - чи вилікується він од тієї наруги, чи й далі химери гнутиме, а сам поїхав своєю путею. Одне слово, всі попрощались і роз'їхались хто куди. Зостались тільки парох із цилюрником, Дон Кіхот із Санчом та смирняга Росинант, що, подібно до пана свого, терпляче зносив усі нещастя.

Підвідчик запряг воли, підмостив Дон Кіхотіві сіна та й поїхав поволеньки, по своєму звичаю, тією дорогою, що вказав йому парох. Десь аж на шостий день дотяглися вони до Дон Кіхотівого села, під самий обід туди в'їхали. Була неділя, і на майдані, через який проїздив Дон Кіхот, юрмилось чимало народу. Всі кинулись дивитися, хто то їде, і, як упізнали земляка свого, дуже здивувались. Один хлопець побіг сказати ключниці й небозі, що там пана їхнього й дядька на волах везуть, а він худючий такий та жовтий прямо на сіні лежить. Боже, як заголосили поштиві білі голови, аж жаль було слухати! Плакали, били себе в груди та кляли-проклинали ті мерзенні рицарські романи, і все те вибухло з новою силою, коли Дон Кіхот переступив рідний поріг. Почувши про те, що Дон Кіхот повернувся, прибігла й Санчиха; вона вже знала, що чоловік їздив із паном за джуру, і як тільки його побачила, першим словом спитала, чи осел здоровий. На те відказав Санчо, що осел краще мається, ніж його хазяїн. - Хвала ж тобі, Господи, за велику ласку! - вигукнула молодичка. - А тепер скажи мені, чоловіченьку, чи багато ж ти там заджуру-вав? Чи привіз же ти мені хоч на плахту нову? Чи купив діткам черевички?

- Сього я не купив,- одказав Санчо,- зате, жіночко, привіз щось краще й дорожче.

- Ой, яка ж я рада! - сокоріла жінка. - Покажи мерщій оте краще та дорожче, дружино моя, хай я собі хоч серце розвеселю, а то воно геть стужилося, що ти так довго десь барився. - Дома покажу,- відповів Санчо,- поки що здобрій, жінко, і цим, а от уже вдруге на пригоди пустимось і Бог нам погодить, то сама побачиш: вийду я на грапа або на губернатора, острів мені дадуть, і то не драгивий який-небудь, а щонайкращий.

- Коли б то Бог дав, чоловіченьку, таке діло нам он як знадобиться! Тільки скажи мені, будь ласкав, що воно за острів, бо я його не тямлю. - Не осячим язиком мед лизати,- одказав Санчо.- Слушного часу втямиш, жінко, усе, сама здивуєшся, як тебе васали вельможною величати будуть. - Що це ти верзеш, Санчо, які там вельможества, які острови, які васали? - вигукнула Хуана Панса (так звали Санчову дружину: вона не з одного була роду, та в Ламанчі звичай такий, що жінки на чоловікове прізвище переходять). - Ба яка швидка, все зразу хоче знати! Не хапайся, Хуано, досить, що кажу тобі правду, а поки що тримай язик за зубами. Ех, щоб ти знала, як то любо та мило джурую почесним бути при якомусь мандрованому лицареві, шукачеві пригод! Правда, частіше то воно такі пригоди випадають, що не дуже-то й хотілось: на сто тільки одна буде добра, а то все наверх. Це я й на собі досвідчив, бо вже мене і на ковдрі гойдано, і по ребрах гладжено... А все-таки любовота: ідеш собі, пригод виглядаючи, по горах блукаєш, по лісах тиняєшся, на скелі вилазиш, у замках гостюєш, у корчмі нчуєш, і за те ані шеляга ламаного нікому не платиш!

Такі розмови провадив Санчо Панса з жінкою своєю Хуаною, а тим часом ключниці та небога Дон Кіхотіві клопоталися коло нього, роздягали та в ліжко старосвітське його вкладали. Він же поглядав на них зизом і ніяк не міг уторопати, де це він і що з ним діється. Парох наказував небозі, аби добре дядька доглядала, а найпаче пильнувала, щоб він знов, буває, не втік; він розповів жінкам, з якою тяжкою бідою допровадили вони його додому. Тут вони обидві знову залемментували, знов почали клясти рицарські романи та молити Бога, щоб він послав у геєну огненну всіх писак, що такі брехні безглузді складають. Парох пішов, а вони довго ще сиділи стривожені й збентежені, думаючи про те, що скоро пан їхній і дядько трохи оклигає, зараз же знову од них утече. Цілий місяць виходжували вдома Дон Кіхота. Син його сусіда бакалавр Самсон Караско розповів, що вже надрукована історія пригод Дон Кіхота і Санчо Панси якогось Сиди Ахмета Бен-інхалі, якою всі зачитуються.

ЧАСТИНА 2

Дон Кіхот і Санчо Панса вирушили в нову подорож. Вони поїхали до Сарагоси, де мав відбутися рицарський турнір, але спочатку завернули в Тобосо, щоб взяти благословення в Дульсінеї. Виявилося, що Дон Кіхот навіть не знає, де приблизно мешкає його дама серця, адже він ніколи її не бачив і закохався у неї за переказами. Санчо сказав, що бачив її і передав від неї листа теж за переказами. Щоб господар не довідався про облуду, джура вирішив якнайшвидше виманити Дон Кіхота з Тобоса. Оскільки вже було пізно, він запропонував рицарю зачекати в лісі, поки Санчо поговорить з Дульсінеєю. Зустрівши на дорозі трьох селянок, Санчо переконав Дон Кіхота, що це прийшла Дульсінея з придворними дамами. Вражений грубістю селянки, Дон Кіхот вирішив, що вона зачарована чаклуном. У лісі ж Дон Кіхот перемиг Рицаря Дзеркал, яким виявився Самсон Караско. А Дон Кіхот був переконаний, що і в цьому перетворенні не обійшлося без злого чаклуна. Назустріч їм їхав віз, на якому везли левів. Коли Дон Кіхот наказав відкрити клітку, переляканий сторож послухався, але леви не вийшли з неї. Відтоді Дон Кіхот став іменувати себе Рицарем Левів.

Через декілька днів рицар зустрів герцога з дружиною. Герцогиня читала книги про Дон Кіхота, і подружжя, яке надзвичайно любило розиграші, запросило рицаря до себе. Вони чудувалися з розуму й безумства Дон Кіхота та кмітливості й простосердечності Санчо Панси, що врешті-решт повірив у те, що Дульсінею зачаклували, хоча сам і був тим «чаклуном». Уночі до палацу герцога «прибув» чарівник Мерлін, який сповістив, що для того, аби розчаклувати Дульсінею, Санчо має висікти себе три тисячі разів. Джура не захотів цього робити, але герцог пообіцяв йому за це острів. До того ж і сікти себе можна було поступово. Тим часом у замку з'явилася графиня Трифальді, дуенья принцеси Метонімії. Злий чарівник перетворив її господиню з чоловіком на статуї, а у дванадцяти дуеній почали рости бороди. Чарівник пообіцяв прислати за Дон Кіхотом коня, який перенесе його в зачакловане королівство, де відважний рицар стане на герць із підступним чаклуном. Дон Кіхот і Санчо сіли на дерев'яного коня, їм зав'язали очі, слуги герцога почали обдувати їх із ковальських міхів, а безумний гідальго вважав, що вони летять у повітрі. «Повернувшись», вони знайшли послання від чарівника: уже самою рішучістю вступити у єдиноборство Дон Кіхот розчаклував усіх.

Тим часом Санчо почав готуватися до губернаторства. Розумні поради, висловлені Дон Кіхотом своєму джурі, надзвичайно вразили герцога. Санчо разом із чималим почтом вирушив керувати невеликим містом, яке він прийняв за острів Баратарію, бо не знав, що острови бувають лише на морі. Жителі містечка визнали, що мудрішого управителя і судді вони ще не мали. Але Санчо тим часом жилося нелегко: він не міг піти туди, куди хотів, не міг з'їсти те, чого хотів, адже вимушений був підкорятися етикету та приписам лікарів. Аж тут на острів Баратарію несподівано напали вороги. Санчо принесли два щити й міцно прив'язали один спереду, інший ззаду. Як тільки Санчо ступив крок, то відразу впав і залишився лежати, затиснутий між щитами. Він чув крики, дзвін зброї, його щити рубали мечем. Нарешті з криками: «Перемога!» — усі кинулися до Санчо і визволили його від щитів. Санчо відразу осідлав осла й вирушив до Дон Кіхота, вирішивши, що губернаторства з нього досить. Дон Кіхот відправився до Барселони, щоб довести всім, що він не такий, яким зобразив його Сид Ахмет Бенінхалі. У Барселоні Дон Кіхот вступив у поєдинок з Рицарем Білого Місяця і був ним переможений. Рицар, який насправді був Самсоном Караско, вимагав, щоб Дон Кіхот повернувся додому й цілий рік не залишав своє село. Повернувшись додому, Дон Кіхот захворів. Перед смертю розум повернувся до нього, він прокляв рицарські романи, заповів майно небозі за умови, що вона вийде заміж лише за того, хто ніколи нічого не читав про рицарів.

Розділ XVII Дон Кіхотова нечувана одвага в щасливо перебутій пригоді з левами

Тут над'їхав саме фургон із хоруговками - на одному мулі погонич сидів та ще на передку чоловік якийсь. Дон Кіхот став на них переп'ят і спитав: - Куди, братове, їдете? Що се в вас за фургон і що ви в ньому везете? Що воно ото за хоруговки? На те відповів візник: - Фургон се мій, а везу на ньому левів двох добрих у клітках, що губернатор Оранський презентом його королівській мості до двору посилає; і хоруговки королівські ж, на признаку, що се добро його величності. - Чи великі ж ті леви? - поцікавився Дон Кіхот. - А великі,- відказав чоловік, що на передку сидів.- Таких іще, або більших, з Африки до Гишпанії досі не привожено; сам я левар, то всяких перевозив, а таких іще не траплялось. Маємо тут самця й самицю: самець он у першій клітці, а самиця в он тій задній, і голодні

обоє, бо сьогодні ще їх не годовано. Тож нехай милость ваша рачить дати нам дорогу, бо нам якнайшвидше треба кудись доїхати, щоб корму їм добути.

На ту річ Дон Кіхот тільки осміхнувся: - Левчуки, мені? Мені, левчуки? Та ще такої години? Богом святим божуся, побачать панове, що їх сюди шлють, чи такий я чоловік, щоб левів ізлякатись! Злізай із воза, голубчику, і, як ти собі левар, повідчиняй клітки й повипускай мені сих звірюк: я покажу їм у чистім полі, на зло й на перекір усім завидам-чорнокнижникам, що сюди їх посилають, хто такий єсть Дон Кіхот! - Те-те-те! - сказав собі нишком шляхтич.- Аж ось коли наш добрий рицар перед нами зрадився! Певно, той сир розм'якшив-таки йому мозок і геть розрідив у голові олію.

Тут підійшов до нього Санчо і сказав: - Проби, пане, не дайте панові мойму Дон Кіхотові з тими левами заводитись, бо як заведеться, то пошматують вони нас усіх на кавалки. - А хіба ж ваш господар такий божевільний,- спитав шляхтич,- що справді, гадаєте, може кинутись на тих хижих звірів? - Не божевільний він,- відповів Санчо,- тільки шалено одважний. - То я вже якось одведу його од тої шаленої одваги,- пообіцяв шляхтич. І, приступивши до Дон Кіхота, що притьмом наглив леваря клітки одчинити, сказав йому: - Пане рицарю, пристойть мандрованим рицарям такі пригоди підіймати, які заповідають щасливе докінчання, а не такі, що цілком виключають надію на успіх; адже одвага, що межує з необачністю, схиляється більше до безуму, ніж до величі духу. А надто ж ці леви проти вашої милості не ворогують, воно їм і не снилось; їх же послано його величності на ралець, то не честь, не подоба їх затримувати і дорогу їм загаювати.

- Знаєте що, пане шляхтичу,- заперечив Дон Кіхот.- Хай ваша милость дбає краще про свого перепела-вабця та пронозувати ласицю і не заважає іншим справляти їхню повинність. Я своє діло знаю, і зараз побачимо, чи до снаги мені сі вельможні левове, чи ні. І, повернувшись до леваря, крикнув: - Зараз же мені одчиняй клітки, пане леварю, бо нехай мені те та се, як я отсим списом до воза тебе не пришию! Побачивши погонич рішучість тієї озброєної поторочі, заблагав: - Змилуйтесь, паночку, хай ваше добродійство дозволить мені хоть мули випрягти та в безпечне місце одігнати, поки тих левів із кліток добуватимуть, бо як вони їх мені роздеруть, пропав я навіки: тільки моєї й худоби, що віз оцей та мули! - О маловіре! - відповів йому Дон Кіхот.- Ізлазь, розпрягай, роби, що хочеш, та зараз побачиш, що то все дурна робота й марна праця. Візник зіскочив і заходився чимдуж розпрягати, а левар заволав на все горло:

- Будьте мені за свідків, усі тут притомні, що я одмикаю сі клітки і випускаю леви гвалтом і примусом; протестую і декларую, що всі шкоди та збитки, що тії бестії заподіяти можуть, спадають і приходяться на сього пана, варуючи права мої і заплату. Поки ж не одчинив, шукайте собі, панове, безпечного місця - мене-то леви, я певен, не рушать. Шляхтич іще раз спробував одраяти Дон Кіхота од того безумства: ; на таку несосвітенну річ наважитись, казав, то значить спокушати Бога. -Той одповів, що сам знає, що робить. Шляхтич востаннє застеріг рица- ; ря, аби схаменувся, бо то все, мовляв, облуда. - Ну, от що, пане,- сказав йому Дон Кіхот.- Коли ваша милость не бажає бути очевидником сієї, як ви гадаєте, трагедії, то стисніть острогами свою сиво-строкату та й гайда в затишок. Як почув теє Санчо, слізю почав благати пана, щоб на таке діло не поривався, бо проти нього і пригода з вітряками, і притичина зі ступарями, і всі інші оказії, досі пережиті, були, сказано б, наче коржі з маком. - Майте на оці, пане,- казав Санчо,- тут жадних немає чарів ані якого чортовиння. Я сам бачив крізь ґрати і шпарки у клітці справжній левиний пазур, і з пазуря того судити можна, що там левище як гора або ще й більший. - Із переляку принаймні,- заперечив Дон Кіхот,- він би міг тобі здатися більшим за півсвіту. Ну, йде вже, Санчо, а я тут зостанусь; якщо загину, ти ж знаєш давню нашу умову: поспішиш до Дульсінеї, і... вриваю на півслові.

І ще наговорив чимало дечого, що найменшої не залишало надії на можливість одвернути його од навісного того умислу. Шляхтич у зеленому радніший був щось удіяти, так зброя ж нерівна: заводитись із божевільним (а за такого вже напевне мав він тепер Дон Кіхота) було нерозумно. Дон Кіхот знову пристав до леваря з короткими гужами; тим часом шляхтич погнав свою кобилу, Санчо Сірого, а підводчик мули - всі квапились якнайдалі од фургона одбігти, поки левів не випущено. Санчо оплакував уже панову видющу смерть у лев'ячих пазурах, кляв свою долю і проклинав ту годину, коли заманулось йому знов до пана на службу стати, але ті жалі й лементи не заважали джурі гоном гнати Сірого далі од біди. Побачивши левар, що тікачі вже далеченько, знов почав умовляти й

остерігати Дон Кіхота, про що й перше умовляв та остерігав, але рицар відповів, що чув уже, годі тих умовлянь і остережень, нічого з них не буде, і що хай притьмом одчиняє.

Поки левар порався коло першої клітки, Дон Кіхот розважав собі в думці, як йому зручніше до бою стати - пішо чи кінно, і поклав усе ж таки би і іся пішо, бо коли б іще Росинант не схарапудився, леви побачивши. Тож скочив із коня, одкинув геть ратище, нахопив на руку щита і, добувши з піхов меча, з предивною одвагою і мужнім серцем повагом підійшов до фургона, щирою душею вручаючи себе Богові та володарці своїй Дульсінеї. Варто знати, що, дійшовши до сього місця, автор правдомовної сієї історії не міг утриматися од такого оклику: «О міцносердий і понад усяке слово преодважний Дон Кіхоте з Ламанчі, верцадло, в якому можуть визиратися всі левенці світу, новий і другий дон Мануель де Леон, що був хвалою і славою гишпанського рицарства! Якими словами оповім сей жаху гідний подвиг, якими речами впевню в його правдивості віки потомні? Які хвалення знайду, щоб тобі не личили й тебе не величили, хоч би й були то гіперболи з гіпербол? Ти безкінний, ти сам-один, ти безстрашний, ти великодушний, з самим лише мечем, та й то не з тим толедським гостролезим, і зі щитом не з осяїної криці, стоїш і ждеш та виглядаєш тих двох левів - за них хижіших ще африканські пущі не родили... Нехай же хвалять тебе власні твої діяння, доблесний ламанч-цю, я надаю їм слово, бо сам не годен на вислови здобутись!» На цьому й уриває автор згадану апострофу і, нав'язуючи нитку оповідання історичного, веде його далі так: Отож побачив левар, що Дон Кіхот уже наготові стоїть - нічого робити, треба лева-самця випускати, щоб у гнівливого та шаленистого рицаря в неласку не впасти. Настіж розчахнув він першу клітку, де, як уже сказано, лев був, здоровенний, страхолюдний та гидомирний. Звір першим ділом перевернувся у своїй в'язниці, тоді витяг лапи, потягнувся добре, роззявив пащу і позіхнув спроволака, далі висолопив язика мало не в дві п'яді завдовжки і випорошив собі очі та морду вилизав, потому вистромив головень із клітки і повів дококола очима, що жаром жажтіли. Те страховіття нагнало б холоду найшаленішій сміливості, та Дон Кіхот тільки дивився на нього пильно, чекаючи, поки звір із воза сплигне і на нього налізе: певен був, що посіче хижака на локшину. От аж куди сягнуло безприкладне його божевілья! Проте благородний лев проявив більше миролюбності, аніж зухвальства; не звертаючи уваги на всякі там хлоп'ячі бравади, оглянувся, як ми вже сказали, туди-сюди, а тоді завернувся і, показавши Дон Кіхотові огузок, ліг собі спокійнісінько в клітці, мов ніде нічого. Побачивши сеє, Дон Кіхот сказав левареві, щоб роздрочив звіра, витуривши його з клітки палицею. - От сього вже й не зроблю,- затявся левар.- Як стану його дратувати, він же мене першого розшарпає. Задовольніться, пане рицарю, тим, що вже зробили: вищої хоробрості годі доказати, і нема чого спи-тувати вдруге фортуна. Двері в клітці одчиняні; чи вийде лев, чи не вийде, то його справа, та як досі не виліз, то вже й до вечора не вилізе. А вашої милості одвага і без того вже всім ясна і явна: адже доброму переборцеві (так я розумію) цілком досить викликати противника на бій і чекати його в полі; якщо ворог не з'явиться, то на нього впаде вся ганьба, а хто ждав, дістає переможницький вінець. - То правда,- погодився Дон Кіхот.- Замикай же, друже, дверці і будь готовий свідкувати по спроможності твоїй про все те, що вчинив я у тебе на виду, а саме: як ти одчинив левові клітку, я ждав, а він не вийшов, як я знов його чекав, а він таки не виліз, як він ізнову ліг. До більшого я не зобов'язаний. Нехай гинуть чари! Погоди, Боже, розумові й правді, і правдивому рицарству! Замикай же, кажу, а я зараз подам гасло тим, що втекли і не були присутні, нехай із уст твоїх почують про сей подвиг.

Левар зробив, що йому казано, а Дон Кіхот, прив'язавши до списового наконечника хустку, що то нею витирав сироватчині патьоки, почав іскликати подорожан, які все ще тікали із шляхтичем попереду, оглядаючись раз за разом назад. Санчо перший помітив ту білу хустку і гукнув: - От хоть убийте мене, як пан не переміг тих диких звірів! Бач, нас уже кличе. Усі стали й придивились - справді, то таки Дон Кіхот знак їм подавав; оговтавшись трохи, взяли вертатись помалу, аж поки не розчули цілком виразно його гукання. Як уже всі були коло фургона, Дон Кі-хот сказав підводчикові: - Ну, брате, запрягай ізнову мули та й рушай своєю дорогою; а ти, Санчо, дай йому й доглядачеві по талюру золотому, що з моєї причини загаялись.

- Чому не дать, дам із дорогою душею,- сказав Санчо.- Тільки де ж ті леви? Мертві вони там чи живі? Тоді левар докладно й сам себе часто перепиняючи розповів про перебіг тієї баталії,

прибільшуючи якомога Дон Кіхотову сміливість: на його вид лев би то злякався і не хотів чи не смів із клітки вилізти, хоч двері в клітці довгенько розтвором стояли; коли ж ісказав він, доглядач, рицареві, що не годиться, мовляв, спокушати Бога, дратуючи лева, щоб із клітки вийшов, як він, рицар, того вимагав, тоді тільки, та й то нерадо й неохоче, дозволив йому Дон Кіхот замкнути дверці.

- А бачиш, Санчо? - спитав Дон Кіхот. - Чи є такі чари, щоб проти правдивої одваги що вдіяли? Чорнокнижники можуть відібрати в мене щастя, але доблесть і мужність - ніколи! Санчо дав тії талари, підводчик запряг мули, левар поцілував Дон Кі-хотові руки за явлену ласку і пообіцяв, що самому королеві, як при дворі побачить, розкаже про той доблесний подвиг. - Як питає часом його величність, хто звершив той подвиг, скажіть йому, що Рицар Левів, бо саме на такий титул бажаю, аби надалі перемінилось, переінакшилось, переробилось і перетворилось дотеперішнє звання моє - Рицар Сумного Образу; так чинячи, іду за давньою ужанцією мандрованих рицарів, що відміняли імення свої, коли те їм видавалось доцільним чи доречним.

Розділ XLII Про поради, які давав Санчові Дон Кіхот, коли той збирався обняти уряд на острові...

... Надійшов Дон Кіхот; дізнавшись, що Санчо має незабаром обійняти свій уряд, узяв джуру за руку й повів до себе в кімнату, щоб напутити його на добре урядування:

— Прихилившись із вірою серцем до мови моєї, слухай пильно, сину мій, свого Катона, що хоче порадити тебе, стати тобі за лоцмана й провідника, вивести з бурхливого моря, на яке оце пускаєшся, до певної пристані, бо, щоб ти знав, великі уряди й посади — то глибокі безодні та чорторії. — Перше діло, сину мій, бійся Бога, у Божім-бо страху почин мудрості, а як будеш мудрий, то ні в якій речі не змилиш.

Друге — пильнуй завше, хто ти єсть такий, пізнай себе самого, а то найтрудніше з усіх пізнавань. Знавши себе, не будеш надиматись, як тая жаба, що з волом зрівнятих хотіла; а як будеш, то вийде наяв твоя глупота, як із-під павичевого хвоста бридкі ноги: всім розумно стане, що ти на селі свині пас.

Гордися, Санчо, простим своїм родом, і не соромся признатися, що з ратаїв походиш; як побачать люди, що ти того не встидаєшся, то нікому й на думку не спаде дешпет3 тобі вчинити: будь краще смиренним праведником, аніж пихатим грішником.

Гляди, Санчо: як візьмеш собі за правило чесноту і будеш у всьому доброчесним, не завидуй панам і князям великим, що чинять так само; бо кров — то спадок, а чеснота — набуток, тим-то чеснота сама собою цінніша за кров.

А коли воно так, то дивись: якщо хто з твоїх родичів прийде часом до тебе на острів, не жени їх і зневаги не чини, а приймай їх приязно, привітай гостинно: тим і небові догодиш, що жодному створінню кривди не бажає, і людський свій обов'язок сповниш, як природа велить. Якщо візьмеш до себе жінку (бо недобре правителям довго без сім'ї пробувати), навчай її, виховуй, отесуй, бо все, що розумний правитель придбає, може зіпсувати й понівечити дурна жінка-мугирка!

... Прихилий своє серце, завжди правосудним будши, більше до сліз убогих, аніж до слів багатих. ... Як хочеш судити по справедливості, не обтяжуй винуватого найтяжчою по закону карою; ліпша-бо слава у судді милостивого, як у суворого.

Як і схитнеться в тебе часом жезл о правосуддя, краще нехай потягне його не вага приносів, а милосердя. Як доведеться тобі розглядати справу ворога твого, пусти в непам'ять кривду, що він учинив тобі, май на оці саму лише правду.

Не засліплюйся, інших судячи, своїм самолюбством, бо як покривдиш у ділі, то вже здебільшого не виправиш, а приплатишся доброю славою своєю або й власним добром.

Як покараєш кого ділом, не угружай того ще й словом: годі буде з нещасного тої муки і бездошкульних речей. ... Як чинитимеш, Санчо, згідно з сими приписами та правилами, довголітен будеш на землі, слава твоя буде вічна, нагорода пребагата, щастя неісреченне; по жениш сини свої, подружиш дочки із ким захочеш, діти твої і внуки високі титули матимуть, а сам житимеш у покої, у людській повазі; як же уб'єшся в літа ветхії та древні, тоді тільки прийде смерть, і любі та ніжні рученьки правнуків твоїх закриють тобі очі... хай, що я тобі досі говорив, то все було про оздобу душі; тепер же послухай, що потрібно для оздобу тіла.

Розділ XLIII Про дальші Дон Кіхотів настанови Санчу Пансі

Хто, почувши наведені вище міркування Дон Кіхота, не мав би його за чоловіка цілком розумного і абсолютно благочесного? Як ми вже не раз бачили протягом цієї великої історії, блудив він словами тоді тільки, як до мандрованого рицарства доходило, а в усіх інших речах показував ясний і нескаламучений розсудок, тим-то вчинки його щокрок різнили з розумом, а розум із вчинками; в останньому ж ділі, тобто в дальших науках Санчові, він проявив великий дотеп і до найвищої довів міри і мудрість свою, і божевільність. ...Дон Кіхот глаголав, отже, далі:

— Тепер про те, як слід поводити собою і домом своїм: найперше, Санчо, держи себе в чистоті, обстригай нігті, не відрощуй їх, як то роблять деякі невігласи, гадаючи, що нігті рукам краси додають, а ті необрізані виростки-додатки вже й не нігті, а радше кігті боривітра-ящіркоїда; свинський то і гидомирний дуже звичай.

Не ходи, Санчо, розперезаний чи розхристаний, бо нехлюйність одягу свідчить про незібраність думки, якщо тільки тее недбальство не прикриває хитрощів, як то було, кажуть, у Юлія Цезаря...

Не їж ні часнику, ані цибулі, щоб по тому духу не пізнали люди твого мужицтва.

Ходи поволі, говори повагом, тільки не так, ніби кожним словом своїм любиєшся, бо всяка афектація то річ недобра.

В обід їж мало, на вечерю ще менше, бо здоров'я всьому тілові кується у кузні шлунку.

Пий помірно, пам'ятай, що зайва чарка ані секрету не вбереже, ані в слові не встоїться.

Як їси, то не вминай за обидві щоки і при людях, гляди, не еруктуй...

Не дуже захоплюйся сном, бо хто сонце засипає, той дневі не рад буває; зваж, Санчо, й на те, що невсипущість — то мати всякому добру, лінощі, навпаки, ще ніколи нікого до пуття не доводили...

Оце і всі мої тим часом тобі, Санчо, поради; як ти врядуватимеш погано, то на тобі вина буде, а на мені ганьба; єдиною втіхою буде мені те, що я сповнив свій обов'язок і дав тобі якнайкращі, якнаймудріші поради, доконавши тим свою повинність і справдивши свою обітницю. Нехай же тебе, Санчо, Бог провадить, хай направить тебе в твоїм правлінні, а мене хай не доведе бачити, як ти острова свого догори дригом перевернеш, бо я міг би тому запобігти, якби одкрив дукові², хто ти такий єсть, якби сказав йому, що цей малий черевань, цей плохий чоловічина — то тільки торба, напхана приказками, міх, начинений усякою поганню.

— Пане, — одказав Санчо, — якщо вашій милості справді здається, що я не гожуся на губернатора, то я хотів і зараз од його одстану, бо душі своєї остілецьки, як чорного за нігтем, більше ціную над усе моє тіло і лишуся радніше просто собі Санчом на хлібові й цибулі, ніж губернатором на рябчиках та каплунах; а ще ми всі, коли спимо, то однакові — що великі, що малі, що багаті, що бідні. Отож нехай ваша милость ізважить, що ніхто, як ви мене на губернатора лагодите, а я про тее урядування та про ті острови не більше знаю, як сич із совою, і як ви гадаєте, що за моє губернаторство мене чортяки вхоплять, то волю піти до раю Санчом, а не губернатором до пекла.

— Йй-Богу, Санчо, — сказав Дон Кіхот, — за самі оці твої слова ти вже заслуговуєш бути правителем хоть і над тисячню островів: маєш добру душу, без якої всі знання нічого не варті. Отож здайся на Бога і не збивайся з доброї путі, тобто тримайся твердо повзятої постанови — будь справедливим у всіх справах, які тобі притрапляться, бо небо сприяє благим намірам...

Із листа Дон Кіхота з Ламанчі до Санча Панси, губернатора острова Гармадармії

Боявся я, друже Санчо, вістей про твої дурощі та недба-лощі, аж тут надійшли новини про мудрі твої справи, за які я немалу складаю дяку небові, що може вбогого піднести з гною, а дурня мудрим учинити. Кажуть мені, що правиш ти по-людськи, але до себе, з приниженості своєї, ставишся по-свинськи; так от, зваж, Санчо, на тее, що сама повага посади вимагає, а часом і велить іти всупереч смиренності власного серця: обрання персони, наділеної високою владою, повинне відповідати тому, що вона репрезентує, а не свідчити про якісь там смиренницькі нахили...

Щоб з'єднати собі любов народу, яким правиш, подбай, між іншим, про такі дві речі: перше — будь увічливим супроти всякого (хоть я тобі, здається, про се вже казав), а друге — старайся створити достаток усякого харчу, бо ніщо так не збурює серцець убогого люду, як голод і нестатки.

Не видавай багато розпоряджень: як же видаси якась, гляди, щоб було розумним, а надто дивись, щоб його виконувано й додержувано, бо то вже ніяке не розпорядження, коли його не

слухають: виходить ніби так, що правитель мав досить розуму і влади, щоб видати закон, але не має сили примусити його шанувати; отак суворий, та не додержуваний закон стає пеньком, що царював над жабами; спочатку вони його боялись, а потім стали зневажати й танцювали по ньому.

Будь батьком для чеснот і вітчимом для пороків. Не будь ні занадто суворим, ні занадто м'яким, тримайся середини між сих двох крайнощів, бо саме в цьому полягає мудрість. Ходи по тюрмах..., по базарах, бо присутність губернатора в таких місцях багато важить: вона втішає в'язнів, що сподіваються швидшої волі, лякає різників, щоб з терезами не махляли, і наганяє жаху на шахрайок-перекупок. Боже тебе боронь проявити коли скнарість, женолюбство чи ненажер-ність (хоч яй не вірю, щоб у тебе були такі лихі прикмети), бо як помітять підданці твої і прибічники за тобою таку слабинку, то з того ж кінця по тобі вдарять, аж поки не скинуть тебе у прірву погибелі. Читай і перечитуй, думай і передумуй над тими порадами й настановами; ти знайдеш у них (якщо ними керуватимешся) цінну допомогу, що полегшить тобі долати труднощі й складнощі, які шокроку чигають на губернаторів. Пиши панам своїм, вияви їм свою вдячність, бо невдяка — то донька пихи і один із найбільших відомих нам гріхів; людина ж, яка виявляє вдяку своїм добродійцям, покажеться такою ж і перед Богом, що Ті власкавліє всякчас і щедряє. Твій друг, Дон Кіхот з Ламанчі.

Переклад Миколи Лукаша

Зміст

ЧАСТИНА 1	1
Розділ I, де оповідається, хто такий був преславний гідальго Дон Кіхот з Ламанчі та як він жив	1
Розділ II, де оповідається про перший виїзд завзятого Дон Кіхота із своїх володінь	1
Розділ III, де оповідається, яким потішним способом висвятився Дон Кіхот на рицаря	2
Розділ IV. Що приключилось нашому рицареві по виїзді з корчми (пригода з Андресом)	3
Розділ V, де оповідається далі про злигодні нашого рицаря	3
Розділ VI. Про великий і цікавий огляд, що вчинили парох і цилюрник у книгозбірні нашого завзятого гідальго	4
Розділ VII. Про другий виїзд нашого доброго рицаря Дон Кіхота з Ламанчі	4
Розділ VIII. Про велику перемогу, здобуту премудрим Дон Кіхотом у страшенному і неоявленному бою з вітряками, та про інші вікопомні події	4
Розділ IX, що оповідає про кінець і край дивовижного поєдинку між хоробрим біскайцем і завзятим ламанцем	5
Розділ X. Про втішні розмови, що провадив Дон Кіхот зі зброносцем своїм Санчом Пансою	5
Розділ XI. Про те, як велося Дон Кіхотові у козопасів	6
Розділ XII. Що розповів пастух тим, хто був із Дон Кіхотом Розділ XIII, де завершується повість про Марселу і оповідається про інші події Розділ XIV, де наводяться розпачливі вірші небіжчика пастуха та оповідається про деякі неспогадані події.....	7
Розділ XV, де оповідається про немилу пригоду, що сталася Дон Кіхотові з недолюдками-янгасцями	7

Розділ XVI. Що сталося з завзятим гідальгом у корчмі, яка видалась йому замком. Розділ XVII, де оповідається про нові незліченні турбації, що спіткали премудрого Дон Кіхота і його бравого джуру Санча Панса в корчмі, котру наш рицар собі на лихо вважав за замок.....	7
Розділ XVIII (де оповідається про розмову, що Санчо Панса мав з дон Кіхотом, та про інші, варті уваги, пригоди (бій з отарою овець).....)	8
Розділ XIX. Про мудрі Санчові розмови з паном, про притичину з мерцем та про інші немалозначні події (зустріч з мерцем)	10
Розділ XX. Про небачену й нечувану пригоду, з якої найславетніший рицар у світі не вийшов би так щасливо, як премудрий Дон Кіхот з Ламанчі	10
Розділ XXI, де оповідається про знакомиту пригоду з Мамбріновим шоломом та про здобуття цього багатоцінного трофея, а також про інші події, що сталися з нашим незвитяжним рицарем.....	10
Розділ XXII. Як Дон Кіхот звільнив багатьох бездольників, яких силоміць вели туди, куди вони не хотіли йти	11
Розділ XXIII. Про те, що спіткалось славетному Дон Кіхотові в горах Моренських, себто про одну з найхимерніших пригод, що оповідається в сій правдомовній історії	12
Розділ XXIV, де продовжується розповідь про пригоду в горах Моренських	13
Розділ XXV, де оповідається про дивні речі, які приключились хороброму рицареві з Ламанчі в Моренських горах, та про покуту, що він собі накинув, наслідуючи Милосума.....	14
Розділ XXVI, де оповідається про дальші витворки закоханого Дон Кіхота в горах Моренських (про зустріч Санча в корчмі з священником та цирульником).....	15
Розділ XXVII. Про те, як парох із цирульником довели свій намір до діла, а також про інші події, що варто їх у сій великій історії оповісти.....	15
Розділ XXVIII, де оповідається про нову і присмну пригоду, що приключилась парохіві та цирульникові в тих самих горах.....	17
Розділ XXIX, де оповідається, яким хитрим і мудрим способом одзволено нашого закоханого рицаря від суворой покути, що він на себе накинув	18
Розділ XXX, де мова мовиться про бистроумність прекрасної Доротеї та про інші вельми цікаві і втішні речі.....	19
Розділ XXXI. Про втішну розмову між Дон Кіхотом та його джуру Санчом Пансою, а також про інші деякі події (нова зустріч з Андресом).....	19
Розділ XXXII, де оповідається про те, що сталося з Дон Кіхотом і всім його товариством у корчмі.....	20
<i>Розділ XXXIII, де розказується повість про безрозсудно-цікавого. Розділ XXXIV, де продовжується повість про безрозсудно-цікавого. Розділ XXXV, де оповідається про небувало жорстоку битву Дон Кіхота з бордюгами червоного вина і докінчається повістю про безрозсудно-цікавого. Розділ XXXVI, де оповідається про інші незвичайні події в тій же таки корчмі. Розділ XXXVII, де продовжується історія преславної принцеси Обізіяни та оповідаються інші кумедні події.....</i>	21

<i>Розділ XXXVIII, де наводяться прецікаві Дон Кіхотові міркування про вченість та військову справу.</i>	
<i>Розділ XXXIX, де невольник оповідає про життя своє і пригоди. Розділ XL, де продовжується невольникова історія. Розділ XLI, де невольник далі оповідає свої пригоди. Розділ XLII, де оповідається про те, що сталося в корчмі далі, та ще про всякі цікаві речі. Розділ XLIII, де оповідається втішна історія молодого погонича та інші незвичні пригоди, що в корчмі приключились. Розділ XLIV, де оповідається про нові незвичайні події, що в корчмі сталися</i>	22
Розділ XLV (де остаточно розвіюється сумнів щодо шолома Мамбріна та в'ючного сідла і оповідається про інші правдиві історії)	23
Розділ XLVI. Про знакомиту пригоду зі стражниками (квадрієрами) і про великий гнів доброго нашого рицаря Дон Кіхота	23
Розділ XLVII. Про те, яким дивним способом зачаровано Дон Кіхота з Ламанчі, а також про інші знамениті події	24
<i>Розділ XLVIII, де каноник розправляє далі про рицарські романи, а також про інші речі, гідні його розуму. Розділ XLIX, де наводиться прерозумна розмова Санча Панси з паном його Дон Кіхотом. Розділ L. Про мудрі сперечання, які провадив Дон Кіхот із каноником, та про деякі інші події. Розділ LI. Що розповів козонас усім тим, що супроводили Дон Кіхота. Розділ LII. Про сутичку Дон Кіхота з козонасом та про незвичайну пригоду з покутниками, яку наш рицар довів у поті чола до переможного кінця</i>	24
ЧАСТИНА 2	26
Розділ XVII Дон Кіхотова нечувана одвага в щасливо перебутій пригоді з левами	27
Розділ XLII Про поради, які давав Санчові Дон Кіхот, коли той збирався обняти уряд на острові	30
Розділ XLIII Про дальші Дон Кіхотові настанови Санчу Пансі	31
Із листа Дон Кіхота з Ламанчі до Санча Панси, губернатора острова Гармадармії	31